

”Parasta on kun me saadaan leipoa joka kerta pipareita”

Isovanhemmuus viiden esikoululaisen kuvaamana

Tiina Sainio

Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö
Lapset ja nuoret
Sosionomi (AMK)

KEMI 2013

TIIVISTELMÄ

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU, Sosiaaliala

Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyön tekijä:	Tiina Sainio
Opinnäytetyön nimi:	<i>"Parasta on kun me saadaan leipoa joka kerta pipareita"</i> Isovanhemmuus viiden esikoululaisen kuvaamana
Sivuja (joista liitesivuja):	43 (4)
Päiväys:	25.11.2013
Opinnäytetyön ohjaajat:	Leena Seppälä ja Seija Järvi
<p>Opinnäytetyön kuvaus: Mistä on isovanhemmuus tehty? Opinnäytetyössäni pyrin löytämään vastauksen tähän kysymykseen lapsenlasten näkökulmasta, kun viisi haastattelemiani esikoululaista avaa isovanhemmuuden olemusta. Tavoitteenani on selvittää mitä tämän päivän lapset mummuistaan ja papoistaan ajattelevat. Tässä olen kiinnostunut arkisesta isovanhemmuudesta, siitä mitä yhdessä tehdään ja touhutaan, sekä isovanhempien merkityksestä lapsenlapsilleen.</p> <p>Teoreettinen ja käsitteellinen esittely: Opinnäytetyössäni teoriaosuus ja analyysi kulkevat käsi kädessä. Teorian kautta tarkastelen tämän päivän isovanhemmuutta, ja pohdin kuvaa isovanhemmista lasten tekemien piirustusten pohjalta. Avaan sitä, millaista on yhteydenpito mummojen ja pappojen kanssa. Käyn läpi myös nimityksiä näille rakkaille läheisille, sekä perehdyn isovanhemmuuden kahteen rooliin ja arjen yhteisiin tekemisiin. Isovanhempien merkitystä selvittäessäni kuvaan heidän ja lastenlasten välejä. Erittelen sitä, minkä lapset kokevat isovanhempiensa parhaiksi puoliksi, ja kuvaan myös isovanhempien roolia osana perheen turvaverkkoa.</p> <p>Metodologinen esittely: Tutkimussuuntaus opinnäytetyössäni on laadullinen, ja tutkimusprosessin aikana olen hyödyntänyt eri tutkimusmenetelmiä, mistä käytetään nimitystä triangulaatio. Aineistoni koostuu viiden esikouluikäisen lapsen temahaastatteluista. Kirjan avulla olen johdatellut lapset aiheeseen, ja lisäksi käyttänyt piirtämistä haastattelujen perustana. Analyysimenetelmänä olen käyttänyt teemoittelua, jossa haastattelujen sisältö jäsennellään kokonaisuuksiksi teemojen mukaan.</p> <p>Keskeiset tutkimustulokset ja johtopäätökset: Opinnäytetyöni kertoo haastattelemieni lasten kokemuksista suhteessa heidän isovanhempiinsa. Arkisesta isovanhemmuudesta se antaa rennon kuvan: isovanhempien kanssa voidaan tehdä monenlaista, ja keskiössä ovat läsnäolo ja ajan antaminen. Isovanhempien merkitykselle voi sanoa löytyvän myös oma vastauksensa. Isovanhemmille lapset kertovat tärkeistä asioistaan, ja he toimivat myös koko perheen tukiverkostona auttamalla esimerkiksi vanhempien työkiireiden keskellä. Opinnäytetyöni antaa isovanhemmuudesta valoisan kuvauksen. Lasten puheissa isovanhemmuus näyttäytyy vailla ristiriitoja, ja painopiste on läheisyydessä ja mukavassa yhdessäolossa.</p>	
Asiasanat: Lapsenlapset, isovanhemmat, isovanhemmuus	

ABSTRACT

KEMI-TORNIO UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES, Education

Degree programme:	Degree Programme in Social Services, Bachelor of Social Services
Author:	Tiina Sainio
Thesis title:	<i>"The best part is when we get to bake gingerbread cookies every time"</i> Grandparenthood described by five preschoolers
Pages (of which appendixes):	43 (4)
Date:	25.11.2013
Thesis instructors:	Leena Seppälä and Seija Järvi
<p>Thesis description: What is grandparenthood made of? In my thesis I seek to find an answer to this question from grandchildren's point of view, when five preschoolers that I have interviewed decipher the essence of grandparenthood. My goal is to clarify what today's children think about their grandmothers and grandfathers. Here I am interested in the everyday grandparenthood, what they do together. My second object of interest is in the meaning of grandparents to their grandchildren.</p> <p>Theoretical and conceptual framework: The theoretical part and the analysis go hand in hand in my thesis. Through the theory I look at today's grandparenthood, and discuss the image of grandparents based on the children's drawings. I describe the communication with grandparents. I also look over the designations for these loved family members, and get acquainted with the roles of grandparenthood and the everyday doings. When clarifying the meaning of the grandparents I describe the relationship between them and their grandchildren. I analyze the things that children experience as the best sides of the grandparents. I also depict the grandparents' role as a part of the family safety net.</p> <p>Methodological summary: The approach in my thesis is qualitative, and during the process I have used different kinds of research methods, which is called triangulation. The data in my thesis consists of five thematic interviews of preschoolers. I have led the children on the subject by using a book, and used drawing as the base of the interviews. As the analyzing method I have used thematic approach.</p> <p>Main results and conclusions: My thesis tells about the children's experiences of their grandparents. It gives a relaxed picture about the everyday grandparenthood: with grandparents you can do many kinds of things, and what is essential is presence and giving time. The answer for the meaning of the grandparents can also be found. To their grandparents grandchildren tell about the important things, and grandparents also act as a support network for the whole family. My thesis gives an optimistic description about the grandparenthood. According to the children grandparenthood appears without conflicts, and the focus is in the intimacy and pleasant association.</p>	
Asiasanat: Grandchildren, grandparents, grandparenthood	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
SISÄLLYS	4
1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄVALINNAT JA PROSESSIN KUVAUS.....	7
2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet sekä tutkimuskysymykset.....	7
2.2 Opinnäytetyön lähestymistapa ja teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä...	7
2.3 Esikouluikäinen lapsi haastateltavana.....	8
2.4 Analyysi ja opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	10
2.5 Kuinka kaikki alkoi	11
2.6 Huoltajien ja lasten itsensä suostumus.....	12
2.7 Tuokion toteutus ja lasten kanssa rupattelut	15
2.8 Aineiston analyysin paikka	18
3 ISOVANHEMMUUS ARJESSA SEKÄ ISOVANHEMPIEN MERKITYS	20
3.1 Isovanhemmuudesta eilen ja tänään.....	20
3.2 Muotokuva mummusta ja papasta.....	21
3.3 Yhteydenpito isovanhempien kanssa	26
3.4 Mummo, pappa, muffa sekä mume	27
3.5 Isovanhemmuuden kaksi roolia ja yhteiset puuhat	28
3.6 ”Mää aina hallaan”	30
3.7 Parasta isovanhemmissa.....	33
3.8 Isovanhemmat perheen tukena.....	34
4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	37
LÄHTEET	41
LIITTEET	43

1 JOHDANTO

Mistä on isovanhemmat tehty? Pullista ja pipareista, trampoliineista ja kutitteluista. Yökyläilyistä ja halauksista. Tämä resepti aukesi minulle tehdessäni opinnäytetyötäni, jossa selvitän isovanhempien merkitystä lapsenlapsille. Reseptin luojina toimivat viisi haastattelemaani esikoululaista, kolme poikaa ja kaksi tyttöä.

Jokaiselta meistä löytyvät ainakin jonkinlaiset omat ainekset tähän keitokseen. Miltä isovanhemmuus sinusta maistuu? Toinen pitää omaan ukkiinsa tiiviisti yhteyttä, kun toinen ei ole taataansa ehkä koskaan tavannutkaan. Yhteistä on kuitenkin se, että vaikka isovanhempia ei enää olisikaan, kaikilla he ovat joskus olleet.

Isovanhemmuus on ilmiönä varsin moniulotteinen. Mummo ja pappa voivat olla monen ikäisiä ja monenlaisessa elämänvaiheessa. Nutturapäisten ja harmaahapsisten hahmojen rinnalle ovat nousseet isovanhemmat, jotka vaikuttavat vielä vahvasti työelämässä ja viettävät aktiivista vapaa-aikaa. (Jylhä 2003, 317.) Tässä ajassa isovanhempiana olemiin tuovat oman vaikutuksensa sosiaaliset ja yhteiskunnalliset muutokset. Perheet muuttavat opiskelujen ja töiden perässä, ja avioerot ovat yleisiä. (Arránz Becker & Steinbach 2012, 545.) Isovanhemmalle ei voidakaan enää osoittaa yhtä selkeää roolia, vaan tämä tärkeä toimi on muuttunut monenkirjavaksi (Hartikainen 2013, 10).

Opinnäytetyössäni kuvaan lasten kokemuksia isovanhemmuudesta ja isovanhempien roolista. Kartoitan tuota roolia sekä arjessa toteutuvan isovanhemmuuden suhteen kuin myös isovanhemmuuden merkityksestä lapsille. Työni tutkimusosion olen toteuttanut päiväkodissa harjoitteluni puitteissa. Pohdin aihetta opinnäytetyölleni melko pitkään, kunnes se tavallaan löytyi edestäni. Omassa elämässäni isovanhempani ovat suuressa roolissa, ja sitä kautta heräsi kiinnostukseni isovanhemmuuteen laajemmin. Millaisia ajatuksia ja kokemuksia lapsilla on isovanhemmistaan?

Vastausta tähän kysymykseen selvitän hyödyntämällä eri tutkimusmenetelmiä. Olen ottanut käteeni satukirjan, ja ojentanut lapsille värikynät. Yksitellen olen heitä jututtanut, teemahaastattelu instrumenttinani. Minua kiinnostaa se, mitä mummulassa touhutaan. Tahdon kuulla, millaisia isovanhemmat ovat ja mikä heissä on parasta. Miltä mummi näyttää, ja millaista on yhteydenpito papan kanssa. Ja lapsethan kertovat, toiset lyhyen ytimekkäästi, toiset samalla taivaanrantaan maalaten. Väljien reunojen välissä

kulkien olen keiteltyt keitostani ja kerännyt sen ainesosia. Saanut kokoon kauhallisen, lisää ehkä lusikallisen, kunnes keitos on valmis.

Mielestäni lasten kuuleminen on tärkeää. Se onkin yksi opinnäytetyöni arvoista, työni kertoo lapsen kokemuksen. Olen keskittynyt juuri häneen, tahdon kuulla hänen ajatuksistaan. Annan aikani ja läsnäoloni juuri hänelle. Tätä on usein myös isovanhemmuus, ajanantamista ja läsnäoloa. Siksi myös isovanhemmuuden yhteiskunnallinen arvo tulisi tunnustaa. Mummi ja ukki muodostavat usein yhden perheen tärkeimmistä tukiverkostoista. Vanhempien tukijoina ja mukana lapsen kasvussa he voivat olla lisäämässä perheen voimavaroja jopa siinä määrin, ettei yhteiskunnan tarjoamia tukipalveluita tarvita. Koen aiheen yhteiskunnallisen käytön kannalta tärkeäksi, sillä sosiaalialan ammattilaisena perheen mahdollisen turvaverkoston tunteminen on tärkeää ja eduksi työssä. Työyhteisölle opinnäytetyöni tuo lisäksi tietoon lasten näkemyksiä isovanhemmuudesta, se kertoo lapsen kokemuksen.

Opinnäytetyöni ensimmäisessä luvussa käyn läpi siihen liittyvää metodologiaa. Esiittelen opinnäytetyöni tarkoituksen ja tavoitteet sekä työn perustan. Kuvaan aineistonkeruumenetelmiäni ja analyysia, sekä pohdin työn luotettavuutta ja etiikkaa. Lisäksi kuvaan opinnäytetyöprosessini – kuinka päädyin valitsemaani aiheeseen, miten hoidin lupa-asiat, ja kuinka tapahtui työn konkreettinen toteutus. Edelleen käyn läpi myös lasten haastattelua, nyt kuvaamalla sitä käytännön kautta. Seuraavassa luvussa analysoin tekemiäni haastatteluja, ja tämän analyysin pohjalta käyn läpi isovanhemmuutta käsittelevää teoria-aineistoa. Viimeisenä ovat vuorossa johtopäätökset sekä pohdinta opinnäytetyöstäni.

2 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄVALINNAT JA PROSESSIN KUVAUS

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet sekä tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää, miten isovanhemmuus näyttäytyy tässä päivässä. Tavoitteenani on kartoittaa isovanhemmuuden olemusta lasten näkökulmasta, mitä isovanhemmuus heille tarkoittaa. Mitä isovanhempien kanssa yhdessä puuhaillaan, entä mikä mahtaa olla isovanhempien syvempi merkitys.

Opinnäytetyöni tutkimuskysymykset käsittelevät isovanhemmuutta lasten näkökulmasta. Pyrin selvittämään, kuinka isovanhemmuus toteutuu arjessa lapsenlasten näkökulmasta. Tätä pilkon edelleen alakysymyksiin: kuinka usein tavataan, tapahtuvatko tapaamiset konkreettisesti vai esimerkiksi jonkin välineen kautta, mitä yhdessä tehdään.

Toisena tutkimuskysymyksenä on, millainen merkitys isovanhemmilla on lapsille. Tässä olen kiinnostunut siitä, pitävätkö lapset isovanhempiaan tärkeinä ja ovatko he läheisiä heidän kanssaan, vai onko isovanhempien merkitys kaukaisempi. Mitä lapset kertovat isovanhemmistaan ja minkälaisia ajatuksia isovanhemmat heissä herättävät.

Tutkimuskysymykseni siis kuuluvat:

1. Kuinka isovanhemmuus toteutuu arjessa lapsenlasten näkökulmasta?
2. Millainen merkitys isovanhemmilla on lapsenlapsille?

2.2 Opinnäytetyön lähestymistapa ja teemahaastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyöni tutkimussuuntaus on kvalitatiivinen eli laadullinen, jolloin tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää. Käsitys tästä todellisesta elämästä ei ole yksioikoinen, vaan tavoitteena on kohteen mahdollisimman kokonaisvaltainen tutkiminen. Sen sijaan, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrittäisiin todentamaan jo olemassa olevia väittämiä, tarkoituksena on ennemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita. Aineiston kerääminen tapahtuu luontaisissa ja todellisissa tilanteissa, ja tapaukset nähdään ainutlaatuisina. Käytetyimpiä metodeja laadullisessa tutkimuksessa ovat teemahaastattelu, ryhmähaastattelut, osallistuva havainnointi sekä tekstien diskursiiviset analyysit. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161-164.)

Opinnäytetyössäni olen hyödyntänyt eri tutkimusmenetelmiä. Tätä tutkimusmenetelmien yhteiskäyttöä kutsutaan triangulaatioksi, myös termit kiteyttäminen, metodien yhdistäminen sekä monimetodinen lähestymistapa ovat käytössä (Hirsjärvi ym. 2009, 233). Tutkimusprosessissani olen johdatellut lapset aiheeseen kirjan avulla, hyödyntänyt piirtämistä ja haastatellut lapset käyttäen metodina teemahaastattelua.

Tutkimusmetodikseni valitsin teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun. Eskola (2007, 35) toteaa teemahaastattelua ja sen suosiota käsittelevässä artikkelissaan, että mikä olisi helpompi tapa saada tietoa ihmiseltä kuin kysymällä häneltä itseltään. Ajattelen, että haastattelun avulla pääsen lähelle ihmistä ja hänen kokemuksiaan, ja näin ollen pystyn tuottamaan syvällistä tietoa kartoittamastani aiheesta. Koska tutkielmani pääosassa ovat lapset, koin teemahaastattelun oivaksi keinoksi saada heidän äänensä kuuluville.

Teemahaastattelussa haastattelija on miettinyt etukäteen tietyn rungon, joka ohjaa haastattelua, vaikkakaan ei sido sitä tiukkaan muottiin (Eskola 2007, 32-33). Mielestäni tämä on lapsia haastateltaessa eduksi, sillä en tahdo liikaa ohjata keskustelua vaan antaa lapselle tilaa. Ajattelen, että lapselle tilanne on luonnollisempi, kun hän saa kertoa juuri niistä asioista, joista on halukas puhumaan. Tärkeää on kuitenkin, että haastattelijalla on pohjana runko, sillä etenkin lapselle voi olla ominaista luisua käsiteltävästä aiheesta sivuun.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 48) mukaan olennaisinta teemahaastattelussa on, että se nimensä mukaisesti kulkee keskeisten teemojen sisällä. Ihmisten tulkinnat ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat ensisijaisia, ja huomionarvoista on myös, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Puolistrukturoidun teemahaastattelusta tekee se, että haastattelun aihepiirit eli tema-alueet ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

2.3 Esikouluikäinen lapsi haastateltavana

Esikouluikäiset lapset valikoituivat opinnäytetyöni tutkimusjoukoksi harjoitteluni kautta. Ennen harjoitteluni alkamista olin yhteydessä päiväkotiin, ja esitin toiveen päästä

”isojen puolelle”, sillä ihan pienimpien haastattelu olisi ollut jos ei mahdotonta niin ainakin hyvin haastavaa. Esikouluikäinen lapsi elää kiehtovaa vaihetta, elämänpiiri alkaa vähitellen laajeta, maailma on mielenkiintoinen ja mietittävää riittävä. Lapsi on vielä pieni, ajatuksissaan aito eikä aina turhia kainostele. Siksi ajattelinkin esikoululaisen oivaksi haastateltavaksi.

Lapsi on esikouluikäisessä sinä vuonna, jona täyttää 6 vuotta. Tässä iässä hän kehittyy hurjaa vauhtia, ja harjoittelee vielä puhumista, ilmaisemista, käden taitoja sekä asioiden hahmottamista. Kasvupyrahdyks saa lapsen näyttämään vanhemmalta ja tekee hänestä kömpelömmän. 6-vuotias voi olla levoton, hän on kilpailunhaluinen ja tahtoo olla paras kaikessa. Lapsen minäkuva on muodostumassa, ja hän on vielä epävarma itsestään. Tästä johtuen hän saattaa korostaa itseään ja omia tekemisiään. 6-vuotiaana lapsi elää toista itsenäistymiskauttaan. Hän nauttii siitä, että saa touhuta välillä jo omiaan, eikä tarvitse koko ajan olla aikuisen valvovan silmän alla. (Pajanen 2006.)

Lasten haastattelusta puhuttaessa on syytä huomioida eri ikäkaudet. Juuri esikouluikäisen lapsen haastattelussa voidaan tunnistaa erityisiä piirteitä. Ensinnäkin esikouluikäisen sanavarasto on verraten pieni, ja tästä syystä suositellaan esitettäväksi kysymyksiä, jotka sisältävät vain 3-5 lapselle tuttua sanaa. Lapsen vastaukset ovat usein myös lyhykäisiä ja jokseenkin pintapuolisia, ja hänen on vaikea keskittyä pitkäksi ajaksi. Haastattelun tulisi olla lyhyt, noin 15-20 minuuttia kestävä. On syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että lapselle on luontaista vastata kyllä, vaikka hän ei vastausta tietäisikään. Jotta haastattelija voisi varmistua siitä, että lapsi on ymmärtänyt kysymyksen, yksi keino on kysyä sama kysymys eri muodoissa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 130.)

Lapsen haastattelun luonnetta voitaisiin kuvata englanninkielisillä sanalla ”chitchat”, rupattelu vapaasti suomennettuna. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkimushaastattelun tulisi muistuttaa jokapäiväistä keskustelua niin paljon kuin mahdollista. Sekä lapsi että aikuinen ilmaisevat ajatuksiaan vastavuoroisesti, ja dialogi perustuu tasa-arvoon ja kunnioitukseen. Osallistujat eivät tiedä vastauksia etukäteen. Aikuinen keskittyy kuuntelemaan lasta aktiivisesti, mikä vaikuttaa lapsen haluun jatkaa dialogia. Hän tukee lasta haastattelutilanteessa, ja osoittaa paitsi puheen myös non-verbaalin viestinnän, kuten hymyn ja eleiden avulla, että on todella kiinnostunut kuulemaan, mitä lapsella on sanottavana. (Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 90.)

2.4 Analyysi ja opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Kun haastatteluaineisto on saatu kasaan, vuorossa on siirtyminen analyysivaiheeseen. Tämä sisältää useita eri toimia: paitsi erittelyä ja aineiston luokittelua, siihen kuuluu myös synteesivaihe, jossa ilmiöstä pyritään luomaan kokonaiskuva ja ymmärtämään sitä syvällisemmin. Ensimmäiseksi aineisto pitää kuitenkin purkaa joko litteroimalla tai koodaamalla päätelmät ja teemat suoraan tallennetusta aineistosta. Itse valitsin yleisemmän litteroinnin, jolla tarkoitetaan aineiston puhtaaksikirjoittamista tekstiksi. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138-144; Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 11-12.)

Kun teemahaastattelun aineisto on saatu tekstimuotoon, voidaan se purkaa edelleen teema-alueittain esimerkiksi tietokoneelle. Kullekin teemalle voi tehdä tiedostoon oman sivun, johon alkaa liittää haastattelutekstiä. Lukeminen on tietysti oleellinen osa tätä vaihetta, mutta se on tärkeää myös sitten, kun aineisto on kasassa. Vaikka materiaali on tuttua jo useammasta vaiheesta, aineiston analyysi ei ole mahdollista ilman sen tarkkaa tuntemista. Tässä apuna voi käyttää erilaisia tekniikoita, kuten yksinkertaisia kysymyksiä (kuka, mikä, milloin). Analyysissa aineisto jaetaan kokonaisuudesta osiin, jonka jälkeen luokitellaan ja yhdistetään nämä osa-alueet. Sen jälkeen edetään synteisiin, jossa pyritään luomaan taas yhtenäinen kokonaisuus. Ilmiöstä tehdään tulkintaa, ja pyritään hahmottamaan se uudelleen. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 141-144.)

Puhuttaessa opinnäytetyön luotettavuudesta käytetään termejä reliabelius ja validius. Reliabelius voidaan määritellä usealla eri tavalla, esimerkiksi niin, että samaa henkilöä tutkittaessa saadaan sama tulos kahdella eri tutkimuskerralla tai kun kaksi arvioitsijaa tulee samaan tulokseen. Validius puolestaan tarkoittaa, että mittarilla tai tutkimusmenetelmällä pystytään mittaamaan täsmälleen sitä, mitä on ollut tarkoituskin mitata. Molemmat käsitteet ovat alkujaan kvantitatiivisesta tutkimuksesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Hirsjärvi & Hurme 2001, 186.)

Jos opinnäyteprosessini toistettaisiin, olisivatko tulokset yhtenevät? Hirsjärvi ja Hurme (2001, 186) kirjoittavat, ettei eroja kahden eri tutkimuskerran välillä tule automaattisesti pitää menetelmän heikkoutena, vaan ne voivat olla seurausta muuttuneista tilanteista. Ajattelen, että eritoten kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä tärkeä lähtökohta on juuri tilanteiden ainutlaatuisuus.

Tutkimusetiikan suhteen yksiä tärkeimpiä pohdinnan aiheita ovat osallistumisen vapaaehtoisuus, osallistujien suojeleminen sekä metodin valinta. Opinnäytetyön tekijän tulee punnita eettisiä kysymyksiä koko työnsä ajan, sillä ne ohjaavat tutkimusta ja sen suuntaa. Hänen tulee tehdä eettisesti kestäviä valintoja tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. Kun tutkielman kohteena on lapsi, tutkijan tulee ymmärtää ja suojella lapsen yksityisyyttä, eikä lapsen kehitys saa vaarantua missään vaiheessa. Tutkijan tulee myös tiedostaa oma asemansa vallan käyttäjänä. (Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 91.)

2.5 Kuinka kaikki alkoi

Kun opinnäytetyöstä alkoi vähitellen olla koulussa yhä enemmän puhetta, aktivoitui aiheen tietoisempi mietiskely myös omassa pääkopassani. Alkuun olin aiheen suhteen aikalailla toisessa suunnassa, ja ehdin ehkä kokea muutaman pienen epätoivon hetkenkin aihetta pohtiessani. Salaa kuitenkin luotin siihen, että kyllä kaikki vielä selkenee.

Sitten eräänä iltana lamppu syttyi, ja huomasin löytäväni aiheeni lähempää kuin olin osannut ajatellakaan. Isovanhemmillani on aina ollut suuri rooli omassa elämässäni. He ovat tukeneet vanhempiani ja osallistuneet perheemme elämään aktiivisesti. Edelleen olen lähes päivittäin tekemisissä isovanhempieni kanssa. Niinpä halusin lähteä selvittämään muiden kokemusta omista isovanhemmistaan, ja tässä kohtaa kiinnostuin lasten näkökulmasta. Miten pieni lapsi kokee omat isovanhempansa?

Itse aiheen löydyttyä alkoi pohdinta sen suhteen, kuinka lähtisin lasten kokemusta selvittämään. Alkuun mietin metodikseni sadutusta, jossa päälähtökohtana on läsnäolo ja lapsen aito kuunteleminen. Kävimme keskustelua ohjaavien opettajieni kanssa, ja näiden puheiden perusteella syntyi uusi ajatus tutkimusosion toteuttamisesta. Johdatteluna aiheeseen päätin pitää lapsille ensiksi isovanhemmuutta käsittelevän tuokion, jossa luen isovanhemmuudesta kertovan kirjan. Tämän kirjan virittelemänä lapset saivat piirtää kuvan aiheesta ”Minä ja isovanhempani”.

Myöhemmin haastattelin lapset temahaastattelua käyttäen, ja tässä haastattelussa lapsen piirtämä kuva toimisi haastattelun tukena. Arvioinnit eri menetelmistä korostavat, että lapselle omasta elämästä puhuminen on helpompaa heidän omien piirustuksiensa

avulla (Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 89). Etenkin haastattelun alussa lapsen piirustus auttaa suuntaamaan keskustelun tutkimusaiheeseen (Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 89).

Opinnäytetyöni tutkimusosion päädyin tekemään suuntaavan harjoitteluni puitteissa. Ajattelin, että tämä olisi ihanteellista, sillä näin helpottuisi luottamuksen rakentaminen haastateltaviin lapsiin. Pääseminen osaksi lapsen kokemusmaailmaa vaatii tasa-arvoista, luottamuksellista ja avointa vuorovaikutusta sekä yhteistyötä lapsen ja aikuisen välillä, ja siitä johtuen tutkijan tulisi varata riittävästi aikaa tutustuakseen lapseen ja voittaakseen tämän luottamuksen (Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 87). Myös oman aikatauluni kannalta harjoittelun hyödyntäminen tuntui oivalta toteutustavalta.

Harjoittelupaikaksi valikoitui päiväkoti, ja siellä esiopetusryhmä. Heti paikan varmistuttua otin yhteyttä päiväkotiin, ja harjoitteluun liittyvien käytännön asioiden lisäksi otin lyhyesti puheeksi myös opinnäytetyöideani. Harjoittelun alkaessa puhuimme siitä myös työpaikkaohjaajani kanssa, ja esittelin ideani tarkemmin. Lopulta toimitin tutkimussuunnitelmani päiväkodin johtajalle luettavaksi. Päiväkodilla opinnäytetyöhöni suhtauduttiin alun alkaen myönteisesti, ja he kertoivat heti olevansa ilomielin työssäni mukana.

Tutkimussuunnitelman valmistuttua ja saatua puoltavan kommentin päiväkodin johtajalta, oli vuorossa tutkimusluvan hakeminen Kemin päivähoidon johtajalta. Hallintoelimen suostumus tarvitaan, sillä pystyäkseen ottamaan lakisääteisen vastuunsa, organisaatioissa on oltava tietoisia siitä, mitä tutkija tekee ja millaista tietoa lapsista hän hankkii, kuinka hän tietoa käyttää ja miten turvaa paitsi lapsen, tarvittaessa myös koko instituution anonymiteetin (Ruoppila 1999, 35). Tutkimusluvan hankkimisen lisäksi teimme harjoittelupaikkani kanssa hankkeistamissopimuksen.

2.6 Huoltajien ja lasten itsensä suostumus

Saatuani nämä viralliset, ylemmän tason paperityöt hoidettua, alkoi seuraava tärkeä paperisouvi. Päädyin siihen ratkaisuun, että pyydän lasten huoltajilta suostumuksen osallistua opinnäytetyöhöni. Suomen lainsäädännössä ei suoraan vaadita suostumusta, mutta käytännössä lapsen tutkimukseen osallistumisen on katsottu kuuluvan niihin henkilö-

kohtaisiin asioihin, joista huoltaja lain mukaan päättää (Nieminen 2010, 33). Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, 5) hämmentää soppaa kuitenkin hieman, sillä sen laatimien eettisten periaatteiden mukaan huoltajan lupaa ei tarvita, mikäli varhaiskasvatuksen toimintayksikön johtaja arvioi tutkimuksen tuottavan instituutiolle hyödyllistä tietoa ja se voidaan toteuttaa osana normaalitoimintaa.

Itse tulin joka tapauksessa siihen tulokseen, että olen eettisesti varmemmalla pohjalla, kun pyydän suostumukset. Isovanhemmuus on aiheena henkilökohtainen, ja siihen voi liittyä myös kipeitä tunteita. Mielestäni tällöin on parempi, että vastuu tutkielmaan osallistumisesta on huoltajalla. Tämä osoittautui mielestäni oikeaksi ratkaisuksi, sillä yksi perheistä ei halunnut lapsen osallistuvan opinnäytetyöhön. Perhe oli vastikään menettänyt isovanhemman, ja vanhemmat kokivat aiheen vielä turhan araksi käsitellä. Tätä päätöstä tietysti kunnioitin. Toisaalta toisessa perheessä oli vastaava tilanne, mutta he eivät taas kokeneet sen estävän tutkielmaan osallistumista. Tämä kertoo perheiden erilaisuudesta, mikä on myös eettisesti huomioitava seikka.

En tässä vaiheessa ollut vielä tehnyt ratkaisua sen suhteen, kuinka valitsen haastateltavat opinnäytetyöhöni. Näin ollen koko ryhmä oli potentiaalinen kohde, tutkimusotos ja ikään kuin tarkkailevan katseeni alla. Tästä syystä tulimme ohjaavien opettajieni kanssa siihen tulokseen, että eettisesti paras ratkaisu on suostumusten pyytäminen koko ryhmän huoltajilta. Haastateltavien määrää pohtiessamme tulimme tässä vaiheessa siihen tulokseen, että haastattelisin seitsemää lasta.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009, 6) on todennut, että tutkimuksesta tiedotettaessa olisi syytä tulla esille ainakin tutkijan yhteystiedot, tutkimuksen aihe, aineistonkeruun konkreettinen toteutustapa ja arvioitu ajankulu, kerättävän aineiston käyttötarkoitus, säilytys ja jatkokäyttö sekä osallistumisen vapaaehtoisuus. Näitä ohjeita hyödyntäen laadin huoltajille kirjallisen tiedotteen opinnäytetyöstäni (Liite 1). Pidin eettisesti tärkeänä, että tiedotteesta löytyy kohta paitsi suostumiselle opinnäytetyöhön osallistumiseen, myös siitä kieltäytymiseen. Tämä kertoo osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja vanhempien omasta valinnan mahdollisuudesta ilman painostusta.

Koska olin harjoittelussa opinnäytetyöni kohteena olevassa päiväkodissa, yhteydenotto huoltajiin sujui hyvin luontevasti. Tämä helpotti huomattavasti sitä tutkimuksen teon eettistä haastetta, että suostumus tulee saada yksilöiltä, jotka eivät ole tutkimuskentän

pysyviä jäseniä (Strandell 2010, 97). Päivittäinen läsnäoloni mahdollisti sen, että pysyin antamaan tiedotteen henkilökohtaisesti, ja samalla myös lyhyesti kertomaan opinnäytetyöstäni. Huoltajille tämä tarjosi mahdollisuuden kysyä mieltä askarruttavista asioista heti tiedotteen saadessaan, mutta myös myöhemmin.

Ennen kuin ryhdyin tiedottamaan opinnäytetyöstäni ja pyytämään suostumuksia vanhemmilta, mielessäni pyöri kysymys siitä, tarvitaanko suostumus molemmilta huoltajilta. Olin tietoinen, että kaikkien lasten kohdalla tämä ei onnistuisi esimerkiksi matkustamiseen liittyvistä syistä. Laissa lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta (5 §) löytyy kuitenkin osin tulkinnallinen vastaus tähän kysymykseen: mikäli joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua päätöksentekoon tai jos ratkaisun viivästyttämisestä voi aiheutua haittaa, hänen suostumuksensa ei ole tarpeellinen. Huoltajat kuitenkin vastaavat pääasiassa lasten asioista yhdessä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, eritoten silloin, kun kyse on merkittävästi lapsen tulevaisuuteen vaikuttavasta asiasta (Lapsenhuoltolaki 5 §). Tämän nojalla päädyin siihen ratkaisuun, että yhden huoltajan suostumus olisi riittävä.

Työpaikkaohjaajani kanssa mietimme sitä, kuinka lopulta valikoisin haastateltavat lapset. Ryhmä oli suuri, ja se oli jaettu edelleen pienryhmiin. Alkujaan suunnittelin, että valikoisin sattumanvaraisesti yhden näistä pienryhmistä. Lopulta arki kuitenkin ohjasi valintaani. Ajan varaaminen opinnäytetyölle esiopetustehtävien lomassa olisi vaatinut erityisiä järjestelyjä. Tuokion jälkeisille haastatteluille täytyi myös varata aikaa, ja omat haasteensa olisi tuonut tämän ajan löytyminen niiden lasten kohdalla, jotka olivat esiopetusryhmässä vain puoli päivää. Onnekseni huomasin, että pystyisin hyödyntämään arjen rytmitystä tutkimusosion toteuttamiseen.

Ryhmän lapsista suurin osa nukkuu päiväunet, kun taas hieman alle kymmenen lasta rauhoittuu puolisen tuntia satua kuunnellen, jonka jälkeen he leikkivät hiljaisia leikkejä. Työpaikkaohjaajani kanssa tulimmekin siihen tulokseen, että tämä epävirallinen, ”rauhhoittuva” ryhmä olisi opinnäytetyötäni ajatellen ideaali. Tila oli valmiiksi rauhallinen ja tilanne itsessään ryhmälle tuttu. Koska ryhmässä oli muutama lapsi enemmän kuin alun perin suunnittelemani haastattelumäärässä, se helpotti myös sitä haastetta, mikäli kaikki lapsista eivät olisi halukkaita osallistumaan.

Tästä päästäänkin yhteen erityistä eettistä pohdintaa aiheuttaneista teemoista. Kuinka minun tulisi kertoa opinnäytetyöstäni lapsille ja miten pyytäisin heidän suostumuksensa? Liisa Nieminen (2010, 33) korostaa artikkelissaan lapsen omaa suostumusta, ja perustelee sitä lapsen itsemääräämisoikeutena, joka on perustuslaillinen oikeus. Kysymys on siis jo lain mukaankin merkityksellinen. Isto Ruoppila (1999, 38) ohjeistaa kertomaan lapselle mistä tutkimuksessa on kysymys, ja mitä häneltä tutkimuksen aikana mahdollisesti odotetaan. Lapselle tulee kertoa, mitä tutkimuksessa tulee tapahtumaan, ja hänelle on kerrottava selkeästi myös oikeudesta kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen (Ruoppila 1999, 38-39).

Lapsen oman suostumuksen pyytämisessä on kuitenkin eronsa verrattaessa sen pyytämistä aikuiselta tai vanhemmilta lapsilta. Suostumuksen kysyminen täytyy pitää esillä koko ajan. Tämä liittyy siihen, että suostumuksen kysyjän tulee vastata lapsen kaikenlaisiin tutkijan läsnäoloa koskeviin kysymyksiin, sekä jatkuvasti tulkita parhaansa mukaan myös nonverbaaleja viestejä, kuten lapsen ilmeitä. Tämä korostuu etenkin etnografisessa tutkimuksessa, mutta sitä voidaan soveltaa myös muussa tutkimuksessa. Tutkielman tekijän on myös syytä muistaa, ettei lasta voi pakottaa osallistumaan, mikäli hän ei halua tai osoittaa, ettei ymmärrä tutkijan tarkoitusperiä. (Strandell 2010, 96-97.)

2.7 Tuokion toteutus ja lasten kanssa rupattelut

Kun olimme päättäneet, missä ryhmässä pidän tuokioni, alkoi toteutuksen tarkempi suunnittelu. Itse puitteet olivat minulle entuudestaan tutut, sillä olin useasti ollut vastuullisena lukemassa lapsille ja valvomassa heitä. Koska rauhoittumishetken kuului jo valmiiksi olennaisena osana lukeminen, päädyin nyt valitsemaan isovanhemmuudesta kertovan pidemmän kirjan. Kirjaksi valikoitui sveitsiläisen Jürg Obristin satukirja ”Nipa ja Nella: karhuvaari ja hunajavaras”, joka kertoo nallesisarusten vuosittaisesta kesälomamatkasta isoisän luokse.

Päädyin siihen, että luen kyseisen sadun koko ryhmälle. Heidän huoltajiensa suostumukset olin saanut. Pidin kuitenkin eettisesti tärkeänä, että jo ennen kirjan lukemista kerron lyhyesti opinnäytetyöstäni, vaikken vielä lapsilta itseltään varsinaisia suostumuksia kysellyt. Sanoin lapsille, että haluaisin nyt lukea heille isovanhemmuudesta. Kerroin, että tämä liittyy opinnäytetyöhöni. Opinnäytetyötä konkretisoitin kertomalla sen

olevan iso koulutehtäväni, vähän kuin viimeinen tehtävä, jolla näytän, mitä olen oppinut. Tästä olimme osan kanssa lapsista puhuneet jo aikaisemmin, sillä osa oli ollut kiinnostunut tekemisistäni pyydessäni suostumuksia heidän huoltajiltaan. Sanoin, että he, jotka halusivat, saivat olla työssäni mukana. Kerroin myös, että se olisi minulle iso juttu. Pari kommentoi halukkuudestaan, osa tuntui mietiskelevän mistä on kysymys.

Luettuani kirjan pyysin lapsia olemaan vielä hetken aloillaan. Kerroin, että nyt minulla olisi pieni tehtävä niille, jotka haluavat olla työssäni mukana. Korostin, että tähän lapsilla ei ole pakkoa, mutta pyysin heitä kuitenkin kuuntelemaan sanottavani. Kerroin tarkemmin opinnäytetyöstäni, ja että minua kiinnostaa, mitä lapset ajattelevat omista isovanhemmistaan. Sanoin, että minua kiinnostaisi kuulla teidän mummuista ja papoista. Tämän jälkeen kerroin lapsille tehtävästä, ja pyysin halukkaita piirtämään paperille kuvan itsestä ja isovanhemmista. Käytössä olivat hyvät tilat, joihin olin heti ruokailun jälkeen laittanut piirustuspaperit, alustat ja kynät valmiiksi. Koko ryhmässä piirtäminen on ollut etenkin tyttöjen suosiossa, ja kolme tyttöä tarttuikin saman tien toimeen. Samoin yksi pojista, ja vähitellen piirtämään alkoivat myös pari muuta poikaa ja tyttöä. Kaksi lapsista alkoi muihin touhuihin, ja tämän minä heille sallin. En puuttunut tai kommentoinut heidän valintaansa olla osallistumatta työhöni.

Sen sijaan menin istumaan pöytään, jonka ääressä lapset olivat tekemässä piirustuksiaan. Kuuntelin heidän jutteluaan ja kyselin välillä kuvista. Puhetta tuli isovanhempien kanssa leipomisesta ja heidän lemmikeistään. Jutut rönnyivät myös muihin aiheisiin. Kun lapsi sai työnsä valmiiksi, kysyin saisinko pitää piirustuksen. Kysyin myös, josko lapsi haluaisi myöhemmin kertoa omasta kuvastaan. Päätin, että tarkemmin piirustusten käytöstä kysyisin niiltä lapsilta, jotka halusivat haastateltaviksi ja joiden piirustuksia olisin siitä syystä halukas opinnäytetyössäni käyttämään. Itse haastattelutilanteet olin päättänyt pitää seuraavien viikkojen aikana, en välittömästi samana päivänä. Halusin antaa aiheen hieman hengähtää.

Muutaman päivän päästä oli ensimmäisten haastattelujen vuoro. Etukäteen olin valmisteellut teemahaastattelun mukaisesti haastattelurungon (Liite 2). Kysymykset syntyivät tutkimuskysymysten sekä isovanhemmista käsittelevän teoria-aineiston pohjalta. Kyronlampi-Kylmänen ja Määttä (2011, 91-92) kirjoittavat artikkelissaan lapsen haastattelun liittyvästä etiikasta. Tutkijan tulee harkita kysymyksiään huolellisesti, sillä ne eivät saisi olla lapselle liian vaikeita, ongelmallisia tai stressaavia. Haastattelun tulisi olla

lapselle voimauttava, ei ahdistava kokemus, jossa hän saa aikuisen jakamattoman huomion. (Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 91-92.)

Kysyin yhdeltä lapsista, haluaisiko hän tänään kertoa minulle omasta piirustuksestaan ja isovanhemmistaan. Sain myöntävän vastauksen, ja menimme erilliseen, pienempään rauhalliseen huoneeseen. Minulla oli mukana nauhuri, jonka käyttöön olin perehtynyt etukäteen, sillä toiveenani oli nauhoittaa haastattelut. Esittelin nauhurin lapsille, ja testasimme sitä. Annoin lapsen käyttää nauhuria itse ja neuvoin sen käyttämisessä, sitten kuuntelimme, miltä oma puhe kuulostaa. Nauhuri tuntui kiinnostavan kaikkia lapsista, eikä kukaan kieltäytynyt sen käytöstä. Olin kuitenkin varautunut myös haastattelujen kirjaamiseen käsin.

Hirsjärvi ja Hurme (2001, 130) antavat teoksessaan neuvoja koskien esikouluikäisen haastattelua, ja vinkkaavat, että lapsi voi samanaikaisesti piirtää mikäli kysymykset koskevat piirustusta. Näin jälkikäteen mietin, että piirtämistä olisi tosiaan voinut hyödyntää vielä itse haastattelutilanteessa. Olisin voinut ohjeistaa lapsia, että halutessaan omaa piirustusta saa jatkaa tai sitten aloittaa aivan uuden samasta aiheesta. Tämä olisi voinut heti alkuun rentouttaa tilannetta eri tavalla ja tehdä puhumisesta luontevampaa. Koin kuitenkin, että valmis piirustus itsessään oli toimiva johdattelu aiheeseen.

Osa lapsista värkkäsi haastattelun lomassa omiaan, esimerkiksi tilassa olleilla naruilla. Ajattelinkin, että lapsen tulee saada samalla tehdä myös muuta, ei vain istua aloillaan, enkä siksi touhuihin halunnut puuttua. Myös haastattelutilaa miettiessä koin valitsemani paikan eduksi sen, että siellä oli esillä erilaisia leluja ja välineitä, joita samalla kokeilla niin halutessaan. Kyrönlampi-Kylmänen ja Määttä (2011, 90) kirjoittavatkin, että lapselle on luontaista puhua leikkimisen lomassa, ja siksi haastattelutilanteessa liikkumisen ja leikin tulisi olla sallittua.

Toisinaan aikuisen voi olla myös vaikeaa pysyä mukana siinä, mitä lapsi kertoo. Lapset puhuvat usein mielellään esimerkiksi ystävistään ja leikeistään sekä siitä, mitä tykkävät tehdä tai mitä ovat kotona tehneet. Paitsi että vastaukset voivat olla lyhyitä, lapset saattavat selostaa vastauksiaan pitkäänkin, ja tämä eloisuus ja puheliaisuus voi hämmentää haastattelijaa. Haastattelijan tulisi kuitenkin muistaa olla kiinnostunut kaikesta lapsen kertomasta, sillä tämä puolestaan tukee lapsen halua kertoa myös haastattelijalle olen-

naisista asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 131; Kyrönlampi-Kylmänen & Määttä 2011, 89-90.)

Mielestäni oli tärkeää, että vaikka olin jo aiemmin pyytänyt suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumiseen, kerroin huoltajille myös itse haastattelupäivänä, että olimme nyt aiheita lapsen kanssa käsitelleet. Tästä sain vahvistuksen myös käytännössä. Yhden haastateltavan vanhempi kertoi, että lapsi oli haastattelupäivän iltana murehtinut sitä, ettei hänellä ole enää pappaa. Poismenosta oli vanhemman kertoman mukaan kulunut jo pidemmän aikaa, mutta haastattelu oli nostanut asian pojan mieleen. Keskustelu vanhemman kanssa korosti sitä, kuinka tärkeitä päivittäiset jutustelut lasten päiväkulusta ylipäättään ovat. Kyseisen lapsen vanhempi koki haastattelun positiivisena, ja piti tärkeänä myös lapsessa heränneiden tunteiden käsittelyä.

Kahden haastateltavan vanhempaa en kuitenkaan ehtinyt heidän haastattelupäivänään tavata, sillä terveyteen liittyen jouduin yllättäen keskeyttämään harjoitteluni hieman etuajassa. Tästä johtuen jouduin tekemään kaksi haastatteluista vasta itse harjoittelun jälkeen. Keskeytymisen vuoksi en myöskään ehtinyt kerätä haastatteluun osallistuneiden lasten vanhempien yhteystietoja, kuten olin etukäteen suunnitellut. Osa lasten vanhemmista kyseli mahdollisuutta tutustua valmiiseen opinnäytetyöhön, ja juuri tätä varten oli aikomukseni ollut huoltajien sähköpostiosoitteiden kerääminen valmiista työstä ilmoittaakseni. Harjoittelun keskeydyttyä päädyinkin siihen ratkaisuun, että samalla kun teen kaksi viimeistä haastattelua, toimitan osallistuneiden lasten huoltajille vielä erilliset tiedotteet (liite 3). Tässä tiedotteessa kerroin harjoitteluni keskeytymisestä sekä siitä, milloin ja mistä valmis opinnäytetyö olisi luettavissa. Kerroin myös vielä omat yhteystietoni sekä sen, että halutessa voin lähettää valmiin työn suoran internet-osoitteen.

2.8 Aineiston analyysin paikka

Haastattelut tehtyänä oli vuorossa aineiston analyysin aloittaminen. Ensimmäinen vaihe oli haastattelujen purkaminen nauhalta tekstiksi eli litterointi. Vaikka lasten haastatteluajat olivat lyhyitä, keskimäärin 15 minuuttia kestäviä, litterointiin kului aikaa. Yhden haastattelun puhtaaksikirjoittaminen vei noin tunnin, ja se vaati keskittymistä ja näppäriä sormia. Samalla pääsi kuitenkin jo hieman tutustumaan kerättyyn aineistoon. Lisäksi

pyrin litteroimaan haastattelun aina pian sen tekemisen jälkeen, ja etenkin alussa tästä oli hyötyä tulevia haastatteluja ajatellen. Näin pystyin miettimään haastattelutapaani ja tarpeen mukaan myös muuttamaan tai tarkentamaan käyttämiäni kysymyksiä.

Koska käytin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua, mielestäni oli selkeää valita analyysiotteeksi teemoittelu. Tutkimuskysymysteni perusteella muodostin otsikoittain teema-alueet, joista kirjoitin tietokoneelle oman tiedoston. Otsakkeita olivat esimerkiksi ”piirustus”, ”mitä yhdessä tehdään”, ”parasta isovanhemmissa” ja ”perheen tuki”. Näiden alapuolelle aloin liittämään keskustelupätkiä ja vastauksia litteroimastani aineistosta. Osin tämä sujui helposti, mutta vaati välillä myös pohdintaa sen suhteen, mikä vastaus kuvastaisi parhaiten kutakin teemaa. Joidenkin otsakkeiden alle saatoinkin tässä vaiheessa vielä laittaa saman vastauksen.

Kun aineisto oli luokiteltu ja eritelty teemojen mukaan, aloitin mielestäni opinnäytetyön teon haastavimman osuuden eli analyysin kirjoittamisen. Isovanhemmuutta käsittelevää kirjallisuutta olen lukenut koko sen matkan, jonka olen opinnäytetyöni parissa viettänyt. Teemojeni pohjalta lähdin sitten analyysivaiheessa erittelemään myös teoria-aineistoa, ja näin askel askeleelta ryhdyin etsimään, pohtimaan ja kirjaamaan aineistosta ja teoriasta yhteensopivaa seosta. Tässä sopan keitossa teemat toimivat oivana reseptinä, joiden varassa kokonaisuudet alkoivat muodostua. Keräsin teoriaa tukemaan analyysiani, jota lukijalle pyrin aukaisemaan haastattelujen suorilla sitaateilla. Niiden avulla haluan perustella lukijalle päätelmäni, mutta tarjoan mahdollisuuden myös omien tulkintojen tekemiseen.

3 ISOVANHEMMUUS ARJESSA SEKÄ ISOVANHEMPIEN MERKITYS

3.1 Isovanhemmuudesta eilen ja tänään

Jo aikojen alusta isovanhempien rooli perheessä on ollut keskeinen. Ennen ei ollut lainkaan harvinaista, että saman katon alla asui yhtä aikaa useampi sukupolvi. Huolenpito oli vastavuoroista, ja etenkin isoäidit olivat isona apuna perheen elämässä. Nykyään elo laajennetuissa, useamman sukupolven perheissä on epätavallisempaa, sillä yksilöllisyyden korostuessa Suomesta on muotoutunut ydinperheiden maa. (Rotkirch & Söderling & Fågel 2010, 5.) Samaan aikaan yhteiskunnalliset ja sosiaaliset muutokset, kuten kasvavat vaatimukset työhön liittyvässä liikkuvuudessa ja muuttuvat perhesuhteet, aiheuttavat omat haasteensa sukupolvien välisen suhteen muodostumiselle (Arránz Becker & Steinbach 2012, 545). Kuinka tässä hötäkässä on käynyt isovanhemmille?

Ei yhtään hullummin, voisi vastata. Rotkirch, Söderling ja Fågel (2010, 5) toteavat artikkelissaan, että viilentyneiden välien sijaan isovanhempien merkitys on korostunut. Selkeä selityskin on löydettävissä, ihmisten pidentynyt elinikä. Sen lisäksi, että lähes kaikilla alle kouluikäisillä on elossa ainakin yksi isovanhempi, yhä useampi saa iloita myös isoisovanhempien elinvoimaisuudesta. (Rotkirch ym. 2010, 5-6; Dieckmann 2002, 9-10.) Vaikka ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut, voivat eri sukupolvien jäsenet elää nykyään yhdessä aikakausia, jotka ihmiskunnan historiassa ovat ennennäkemättömiä. Lääketieteen ja tekniikan kehittyminen ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, ettei korkea ikä automaattisesti tarkoita terveydellisiä tai kognitiivisia ongelmia. Isovanhempien mahdollisuudet tarjota aktiivista tukea ja osallistua lastensa ja lastenlastensa elämään ovat parantuneet. (Arránz Becker & Steinbach 2012, 543.)

Milla Kalliomaa (2008, 43) kirjoittaa siitä, kuinka isovanhemmuus on muuttunut moni-ilmeisemmäksi. Yksilöllisyyden ja dynaamisuuden lisäksi siihen liittyy olennaisesti myös ristiriitaisuus (Kalliomaa 2008, 43). Suhde on herkkä, sillä siinä kohtaavat paitsi erilaiset perhetaustat, myös eri sukupolvet, jolloin eroja esimerkiksi kasvatusajattelun suhteen voi helposti löytyä (Hartikainen 2013, 73). Mielenkiintoinen on myös Marjut Hartikaisen (2013, 15) huomio siitä ristiriidasta, että toisaalta yhtenä isovanhemmuteen liitetystä sosiaalisista normeista pidetään lastenlasten perheiden tukena olemista, kun samaan aikaan odotetaan, etteivät isovanhemmat sekaannu perheiden elämään.

Isovanhemmuuden moni-ilmeisyydestä kertoo puolestaan se, että yhdellä lapsella voi olla mummoja ja pappoja läjäpäin. Avioerot ovat yleisiä, ja tämä näkyy myös isovanhempien omassa sukupolvessa. Saattaa olla, että isovanhempi itse saa vielä perheellisyyttä tai vaikuttaa vahvasti työelämässä. Toisaalta isovanhempi saattaa huolehtia omista ikääntyneistä vanhemmistaan. Kansainvälistymisen myötä ihmisiä viedään välistä ympäri maailmaa, ja tämä tuo oman osansa isovanhemmuuteen. Lapsenlapset saattavat asua toisessa maassa, toisen kulttuurin vaikutuksessa. Ehkä lapsen vanhempikin edustaa toista kulttuuria, ja tällöin odotukset isovanhemmuutta kohtaan voivat olla tyystin erilaiset, kuin isovanhemmalla itsellään. Näin voi tietysti olla myös saman kulttuurin sisällä.

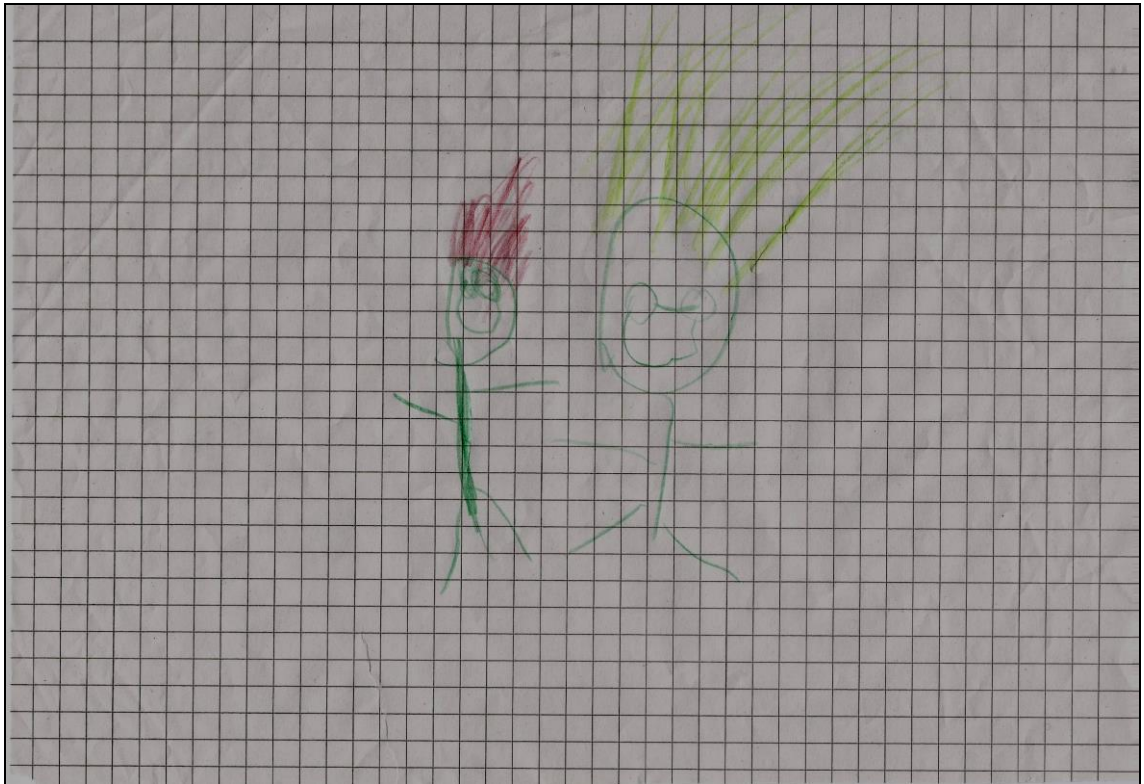
Riitta Rönkkö (2003, 16) kuvaakin teoksessaan isovanhemmuutta mahdollisuudeksi, johon ei aina kuitenkaan voida tai haluta tarttua. Isovanhemmuus on siitäkin ilmiönä kiintoisa ja haasteellinen, että mummo ja pappa itse eivät voi valita isovanhemmiksi tulonsa ajankohtaa. Roolista on tullut epäselvä, eikä voida selkeästi kuvata vain yhtä tai kahta tapaa toimia mummona ja pappana. Osaltaan tähän vaikuttaa se, että isovanhempiana saatetaan viettää jopa puolet elämästä. On siis luonnollista, että myös itse isovanhemman oma tyyli muuttuu ja elää lastenlasten kasvun ja isovanhempien itsensä ikääntymisen mukana. (Hartikainen 2013, 7-10.)

Miltä isovanhemmuus sitten lasten omasta mielestä näyttää? Opinnäytetyöni tutkimusaineisto koostuu viiden esikouluikäisen lapsen, kolmen pojanviikarin ja kahden tyttösen teemahaastatteluista. Koska kiinnostukseni kohdistuu lasten kokemukseen isovanhemmuudesta, selvää oli, että kaikkien viiden elämässä vaikuttaa ainakin yksi isovanhempi. Teemahaastattelujen kautta lähdin etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiini.

3.2 Muotokuva mummusta ja papasta

Mielikuvissa elää yhä vahvana näky huivipäisestä ja ehkä pyylevästä mummusta kudinpuikot käsissään, vieressä harmaahapsinen pappa lukemassa päivän lehteä kiikkustuolissa. Totta voi olla tämäkin puoli, mutta nykyään kuva isovanhemmista on useammin saanut uuden silauksensa. Maria Jylhä (2003, 317) kirjoittaa mummoista ja papoista, jotka etenkin pienillä lapsilla eivät ole vanhoja laisinkaan. Hän kuvailee uuden ajan isovanhemmuutta ilmiönä, jossa työelämässä vaikuttavien, matkustelevien ja parisuhdettaan vaalivien aikuisten ihmisten elämään ilmestyy uusi aspekti (Jylhä 2003, 317).

Minkälainen on lastenlasten kuva isovanhemmista? Tähän sain opinnäytetyössäni konkreettisen vastauksen, piirustuksen, hyödyntäessäni piirtämistä aiheeseen virittytymisessä. Kaikissa kuvissa pääosassa voisi sanoa olevan hymyilevät kasvot, tarinat niiden taustalla vaihtelevat. Haastateltava 1 nappasi ruutupaperin ja halusi piirtää kuvansa siihen. Kaksi iloista hahmoa esittävät häntä ja mummoa.

Kuva 1, Haastateltava 1: Minä ja mun mummo

”Ketä sulla on siinä kuvassa?”

H1: ”Minä ja mun mummo”

”Joo-o, mitä te teette siinä?”

H1: ”Seisotaan”

”Seisotte. ”Onko sun mummolla punaset hiukset vai ooks sää siinä?”

H1: ”Se oon minä”

”Sää se onki vähän pienempi onko sillä vihreetä?”

H1: ”Ei ne on semmoset mustaharmaat”

Haastateltava 2 kertoi puolestaan piirustuksestaan näin:

H2: ”Mummo tässä ja tässä aurinko ja tässä pilviä ja tässä - ja mummo”

Kuva 2, Haastateltava 2: Mummo

Haastateltava 3:n piirustus esitti yhteistä tekemistä.

Kuva 3, Haastateltava 3: Mä, mummo ja pappa leivotaan

”Ketäs sulla on tässä sun kuvassa?”

H3: ”Öö tässä oon mä, mummo ja pappa”

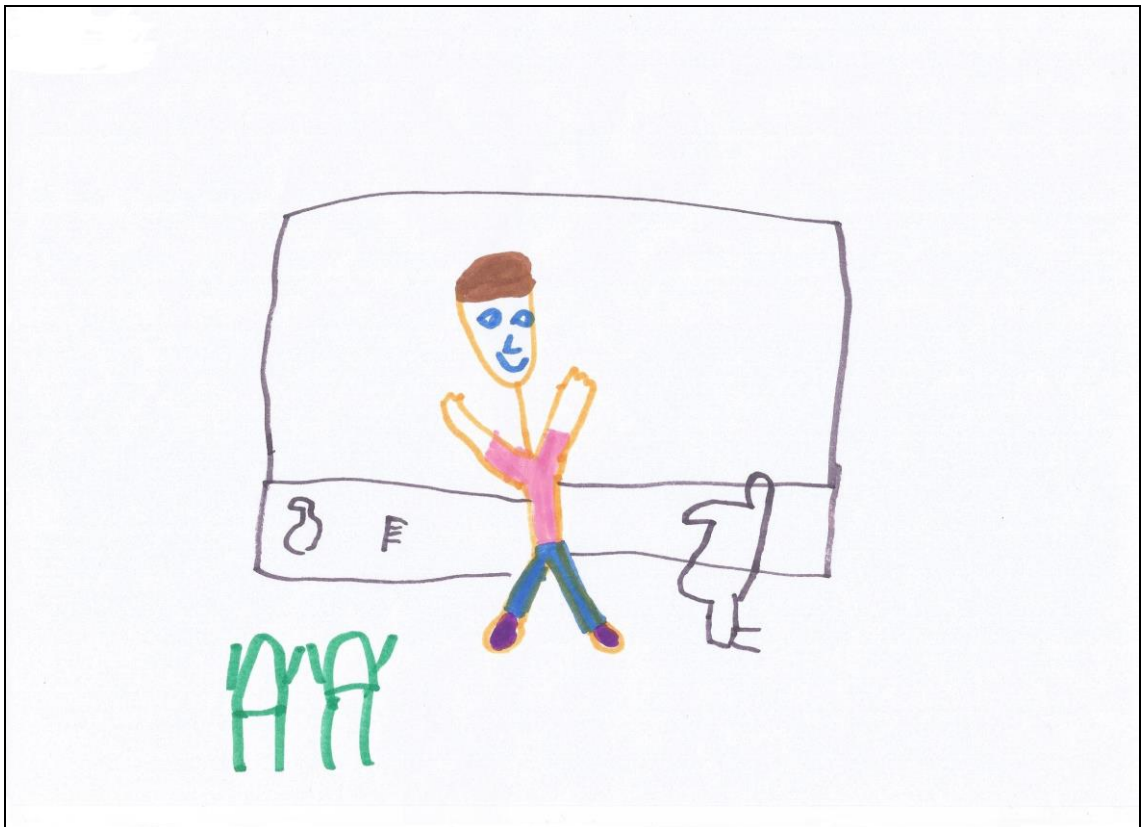
”Haluaisiks sää kertoa mitä te teette tässä kuvassa?”

H3: ”Leivotaan”

”Ai sää leivot sun mummon ja papan kanssa”

H3: ”Joo hei tiiäks mitä me tehtiin niin monta pullaa että siitä riittää varmasti moneksi viikoksi”

Haastateltava 4:n piirros (kuva4) kuvasi juuri aiemmin mainittua modernimpaa isovanhemmuutta, työssä käyvää isovanhempaa. Tässä erottuu isovanhempien moninaisuus, kun osa isovanhemmista vaikuttaa myös työelämässä:

Kuva 4, Haastateltava 4: Mummoni on parturi

Näin haastateltava kertoi kuvastaan:

H4: ” Mummo joka asuu * se on kyllä silleen että se on parturi nii”

”Aijjaa onko se siinä sen omassa parturissa siinä kuvassa?”

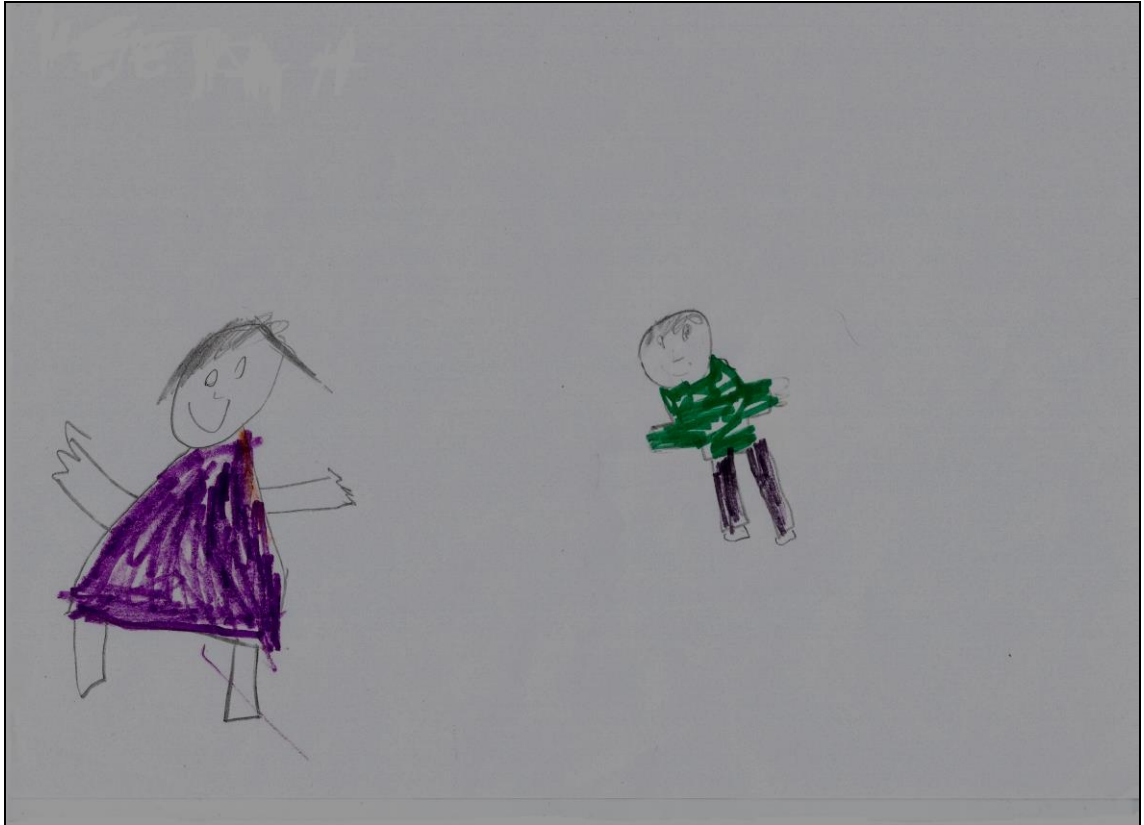

H4: ”Joo mä en oikeen osannu piirtää hyvin sen hiuksia. Kerran mä tein sellasia tikkuja joissa ois mansikkaa viinirypälettä ja juustoa ja sitte nakinpalasia”

”Se varmasti tykkäs”

H4: ”No joo mä tarjosin niitä sen asiakkaille”

Haastateltava 5:n piirustuksessa näkyy kaksi hymyilevää hahmoa, joiden hän kertoi olevan mummu ja pappa.

Kuva 5, Haastateltava 5: Mummu ja pappa

Näissä piirustuksissa näyttäytyy valoisa kuvaus isovanhemmudesta. Kaikkien lasten kuville yhteistä ovat iloiset, hymyilevät kasvot. Minulle se kertoo siitä, että isovanhemmat ovat positiivinen asia lasten elämässä. Heitä ajatellessaan ja kuvatessaan lapset ovat hyvällä mielellä, isovanhemmat herättävät heissä iloisia ajatuksia ja yhteisiä muistoja. Osalle lapsista isovanhemmista nousee heti mieleen jokin konkreettinen tapahtuma, kuten yllä olevissa kuvissa leipominen ja mummon työskentely. Positiivinen kuvaus isovanhemmista jatkuu piirustusten lisäksi edelleen haastatteluissa, eli kuva ja puhe tuntuvat tukevan toisiaan.

3.3 Yhteydenpito isovanhempien kanssa

Ensimmäinen tutkimuskysymyksistäni koskee isovanhemmuutta arjessa. Tähän kysymykseen lähdin etsimään vastausta kartoittamalla lasten isovanhempien asuinpaikkaa ja sitä, kuinka usein he tapaavat toisiaan. Tilastokeskus kertoo, että suomalaislapsilla välimatka mummolaan on keskimäärin 70 kilometriä (Taipale 2009). Kullakin haastatellistani lapsista asui kuitenkin samalla paikkakunnalla ainakin yksi isovanhemmista.

Haastattelujen perusteella sain kuvan suhteellisen tiiviistä yhteydenpidosta, jota myös lyhyt välimatka on osaltaan edistämässä. Yksi lapsista kertoi isovanhempiensa käyvän viikoittain, toinen puolestaan asui omien isovanhempiensa naapurissa ja saattoi käydä heidän luonaan omien sanojensa mukaan vaikka joka päivä. Paria lapsista isovanhemmat hakivat lähes joka viikko päiväkodista, mistä lapset kertoivat haastatteluissa itse ja minkä myös näin harjoitteluni aikana. Yksi lapsista kiteytti tapaamiset isovanhempiensa kanssa näin:

H4: ”noo mä käyn siellä ja joskus ne tulee aina mun synttäreitä niinku juhliin ja muutenki niinku käymään”.

Lisäksi kahdella lapsella asui isovanhempia myös kauempana. Toinen kertoi itse näkevänsä näitä kauempana asuvia ”*tosi harvoin*” (H4). Kun kysyin toiselta hieman ympärilyöreästi, käykö hän usein kauempana asuvien isovanhempiensa luona, haastateltavani vastasi ykskantaan ”*no tietenki*” (H3). En alkanut kuitenkaan pyytämään häneltä tarkempaa määritelmää siitä, mitä tuo usein tarkoittaa. Harjoittelujaksoni aikana juuri nämä isovanhemmat olivat esiintyneet hänen puheissaan usein ja itse haastattelupäivänä hän kertoi olevansa lähdössä heidän luokseen. Näiden yksityiskohtien perusteella haastateltavan yksioikoinen vastaus tuntui tarpeeksi kattavalta.

Konkreettisten tapaamisten lisäksi minua kiinnosti myös välillinen yhteydenpito. Haastattelemani lapset kertoivat pitävänsä yhteyttä isovanhempiinsa myös puhelimen avulla. Yksi sai toisinaan käyttää äidin puhelinta soittaakseen mummolleen, toinen kertoi soitaneensa syntymäpäivänsä jälkeen kiittääkseen saamastaan kortista. Seuraavassa haastattelupätkässä kysyin yhteydenpidon tiiviyydestä, kun sainkin vastauksen vielä kysymättä olleeseen teemaan. Tässä oli aistittavassa ylpeys soittaa itse isovanhemmalle:

”Niinkö kuinka ussein te näätte?”

H2: ”On mulla sen numeroki”

”Ai soitaks sää ite sille?”

H2: ”Jos mää haluun”

Välillisistä yhteydenpidon tavoista lapset mainitsivat ainoastaan puhelimen. Anne Alitolppa-Niitamon ja Minna Säävälän (2010, 140) artikkelista löytyy myös muita vaihtoehtoja. Kirjoittajat huomauttavat, että vaikka välimatkat olisivat pitkät, nykyään mahdollisuudet isovanhemmuiden toteuttamiseen ovat paremmat kuin koskaan ennen (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2010, 140-141). Ehkä hieman yllättäväkin tulos on todettavissa Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa isovanhempien ja nuorten välisestä suhteesta. Siinä huomattiin, että emotionaalisen läheisyyden ja isovanhempien osallisuuden kannalta merkittävämpää oli yhteydenpito itsessään, riippumatta isovanhempien asuinpaikasta. (Buchanan & Griggs, 2009, 16.)

Toisetkin tutkimukset tukevat tätä tulosta, sillä vaikka olisi kyse huomattavista välimatkoista, lastenlasten on mahdollista pitää säännöllisesti yhteyttä isovanhempiinsa monin eri tavoin. Vaihtoehtoja ovat juuri lasten mainitsema puhelin, mutta myös kirjeet sekä konkreettiset tapaamiset loma-aikoina. (Buchanan & Griggs, 2009, 16.) Rupattelun lisäksi kamerakännykällä voidaan lähettää valokuvia puolin ja toisin, ja tietokoneen välityksellä yhteydenpito helpottuu entisestään. Tietokoneella voidaan lähettää sähköpostia ja esimerkiksi skannata lapsen tekemiä piirustuksia. Internet-puhelut esimerkiksi Skype-sovelluksen kautta mahdollistavat paitsi puhe- myös näköyhteyden, jolloin isovanhemalla on mahdollisuus seurata lapsen kasvua vaikka tapaamiset fyysisesti kasvotusten eivät kovin usein olisikaan mahdollisia. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2010, 140-141.)

3.4 Mummo, pappa, muffa sekä mume

Maijaliisa Dieckmann (2002, 13) toteaa kirjassaan vanhaa sanontaa lainaten, että rakkaalla lapsella on monta nimeä. Tämä tuntuu pätevän myös rakkaisiin isovanhempiin, joille kirjakielisen virallisen version lisäksi löytyy omia versioita murteesta ja yksittäisestä perheestäkin riippuen. Tyypillistä on, että isoäitiä koskevista nimityksistä löytyy pehmeä m-kirjain ja ne ovat äitiperäisistä sanoista väänneltyjä: mummo, mamma, mammu ja mumma näin esimerkiksi. Isoisää koskevista nimityksistä ei sen sijaan löydy yhtä

erityistä yhdistäjää, vaan hänestä voidaan puhua vaikkapa ukkina, vaarina tai ristikoista usein löytyvällä nimellä taata. Itäsuomessa isoisästä käytetään nimitystä äijä. (Dieckmann 2002, 13-14; Taipale 2002, 18-20.)

Mummu ja pappa, näillä nimillä isovanhemmat tunnistavat itsensä omassa perheessään. Kun kysyin viideltä haastateltavaltaani kuinka he kutsuvat isovanhempiaan, erosivat vastaukset jonkin verran pienestä tutkimusjoukostaani huolimatta. Vastauksista löytyivät perinteiset mummo, pappa ja mummi, mutta myös ruotsin kielestä vääntyvä muffa sekä moderni versio mume, joka oli opittu isommilta sisaruksilta. Tämä mume sai näin vastanneen pojan hieman hihittelemään, ja nimitys kuulosti omaankin korvaani hauskalta väännökseltä. Mielestäni siitä löytyy ripaus trendikkyyttä ja nuorekkuutta, joka sopiikin erityisesti nuorison suuhun.

3.5 Isovanhemmuuden kaksi roolia ja yhteiset puuhut

Mitä lapsenlapset tekevät isovanhempiensa kanssa? Fågel ja Rotkirch (2010, 80) avaavat artikkelissaan aihetta isovanhempien näkökulmasta, perehdyttyään isovanhempien omiin kirjoituksiin teemasta. Niiden pohjalta he kiteyttävät tekstissään, että keskeistä on rauhallinen ja arkinen yhdessäolo sekä taitojen ja arvojen välittäminen seuraavalle sukupolvelle. Isovanhemmat kokivat leppoisan ajan viettämisen tärkeäksi, vastapainona perheiden usein ehkä hektiselle elämälle työ- ja arkiaskareiden puristuksessa. (Fågel & Rotkirch 2010,80.)

Artikkelissa erotetaan kaksi isovanhemmuuden roolia, jotka perustuvat näihin isovanhemmuuden keskeisiin teemoihin. Osallistuvien isovanhempien roolin omaksuneet ovat vahvasti sitoutuneita lapsenlapsiinsa ja rakentavat omaa suhdettaan heihin alusta alkaen. Tällaiset isovanhemmat tahtovat olla lastenlastensa kanssa tekemisissä paljon, he ovat mielellään lastenhoitoapuna ja ylpeitä omasta isovanhemmuudestaan. Lisäksi tunteiden ja yksilöllisen suhteen merkitys ovat heille tärkeitä. (Fågel & Rotkirch 2010, 82.)

Toinen rooleista koskee puolestaan perinteen välittämistä. Isovanhemmat taitojen ja perinteen välittäjinä pyrkivät yhteisten touhujen kautta opettamaan lapsenlapsilleen jotain ainakin välillisesti. Tällöin korostuvat yleensä muodollisemmat asiat kuin osallistu-

vassa isovanhemmuudessa, esimerkiksi ajankäytön opetteleminen, tapakulttuuri ja toisten huomioonottaminen, tai jokin konkreettinen taito kuten uiminen ja kädentaidot. (Fågel & Rotkirch 2010, 80-89.)

Haastattelemieni lasten vastauksista pystyi löytämään piirteitä näistä isovanhemmuuden rooleista. Isovanhempien sitoutumisen pystyi tunnistamaan ainakin aiemmin käsittelemistäni vastauksista koskien lastenlasten ja isovanhempien välistä yhteydenpitoa. Lapset kertoivat myös isovanhempien hoitavan heitä silloin, kun vanhemmillä oli jotain omaa menoa. Perinteen välittäminen näkyi vastauksissa selvimmin yhteisissä puuhissa kuten leipomisessa, jonka yksi lapsista myös piirsi kuvassaan (kuva3). Perinteen välittämisen ja uusien taitojen oppimisen voisi liittää myös metsässä liikkumiseen, jota yksi lapsista kertoi pappansa kanssa tekevänsä ollessaan isovanhemmillään hoidossa:

”Joo mitä te sitte teette?”

H5: ”Me ollaan aika paljon ulkona sillon”

”Käyttekö te retkillä?”

H5: ”Välillä”

”Joo missä te sillon käytte?”

H5: ”Mettässä”

”Mitä te sitte teette siellä metsässä?”

H5: ”Pappa ottaa joskus jotaki juomista mukkaan tai semmosta”

Mitä muuta yhteiset tekemiset pitävät lasten mukaan sisällään? Haastateltava 1 kertoi leikkivänsä mummonsa kanssa *”eniten piilosta”*, parasta oli myös lenkillä käyminen. Haastateltava 5 kertoi lukevansa isovanhempiensa luona yleensä kirjoja. Samoin hän kertoi, että pappa rakentaa hänelle joskus majoja ja yhdessä leikitään kauppa. Haastateltava 4 puolestaan kertoi tekemisistään lähellä asuvien isovanhempiensa kanssa näin:

H4: ”Noo sillon ko mummolla on töitä kesällä nii pappa tulee hyppiin mun kans trampoliinilla. Sitte mää joutuin pomputtaan mä joudun joka kerta pomputtaan sitä pappaa ko se joutuu pomputtaa mua nii se on aika hauskaa ko mummo pomputtaa mua niin se hyppi mun ympäri nii mä istun siinä ja pompin nii yhen kerran ko saa ne tosi kovat vauhit nii mä hyppään seisaalleen ja alan mummon kans pyörimään, joskus me ollaan mummon kans hippaa”

Liisa Helenius (2008, 25) kirjoittaa artikkelissaan isovanhemmista lasten parhaina ”leluina”. Myös hän korostaa isovanhempien merkitystä niin leikkikulttuurin kuin entisen ajan välittäjinä seuraavalle sukupolvelle (Helenius 2008, 25-26). Sen lisäksi, että haastattelemani lapset kertoivat yhteisistä leikeistä mummon tai papan kanssa, vastauksissa kuului myös isovanhempien tehtävä ikään kuin taustalla. Vastaukset kysymykseen yhteisistä leikeistä olivat ensi alkuun ykskantaan tähän tyyliin:

”Leikkiikö ne mummo ja pappi sun kaa?”

H3: ”No ei”

”Eikö ne leiki?”

H3: ”Ei ne on niin isoja”

Keskeistä isovanhemmuudessa tuntuukin olevan juuri Fågelin ja Rotkirchin (2010, 82) isovanhempien kirjoitusten perusteella kuvailema rauhallinen, arkinen yhdessäolo. Lasten vastauksista tämän pystyi mielestäni myös toteamaan. Isovanhemmat olivat touhuissa mukana, osallisena vaikkakaan eivät siinä aktiivisimmassa roolissa. Tämä ilmeni esimerkiksi haastateltavani kertoessa edellisikesän tempauksesta:

H4: ”Joo kerran minä ja *serkut* ollaan otettu uimakampeet ja sitte menty trampoliinille hyppimään nii mummu on kastellu sen me ollaan hypitty yhen vesijutun läpi nii sillä pystyy tosi hyvin hyppimään ko siinä on vettä siinä trampoliinilla”

Sama taustavaikutus ilmeni myös hänen kertoessaan näyttävänsä yksille isovanhemmistaan joskus taikatemppeja sekä tästä kertomuksesta:

H4: ”Sitte se oli aika hauskaa tänä talvena ku mä olin nii ton eilen nii ton kun niitä oli lunta nii sellanen tanko oli ku niillä on sellanen keinu juttu nii sitte tota se oli nii alhaalla että mä pystyin melkeen menemään yhe tällasen tangon päälle, nii mummu nosti nii siellä oli tosi kivvaa olla”

3.6 ”Mää aina hallaan”

Tutkimuskysymyksistäni toinen koskee isovanhempien merkitystä lapsenlapsille. Tämä merkitys on arjessa tapahtuvaa isovanhemmuutta abstraktimpi kokemus, mikä tekee vastauksen etsimisestä haastavampaa. Yksi keinoni valottaa kysymystä oli sen selvittäminen, millaisia isovanhemmat haastattemieni lasten mielestä ovat. Kun esitin kysymyksen suoraan, yleisin vastaus oli ”kivoja”. Yksi lapsista alkoi kertoa mummonsa ulkonäöstä: *”Öö. musta tukka harmaa sitte vielä harmaataki”* (H1).

Haastatteluja koodatessani ja aloittaessani luokittelun teemojen mukaan löysin kuitenkin lisää vastauksia kysymykseeni. Riitta Rönkkö (2003, 87) painottaa erityisesti läheisyyttä pohtiessaan isovanhempien merkitystä lapsenlapsille. Kun isovanhemman ja lapsenlapsen suhde on läheinen, sillä on merkitystä molemmille, ja tätä läheisyyttä lisää eritoten lapsuusvuosina vietetty yhteinen aika. Voidaan myös todeta, että keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteydenpitoa on sitä enemmän, mitä tärkeämmiksi ja läheisemmiksi lapsenlapset isovanhempansa kokevat. (Rönkkö 2003, 87.) Yhteisen ajanviettäminen ilmenee tutkimusaineistossani mielestäni selkeästi, ja sitä käsittelenkin omassa kappaleessaan ylempänä. Ajattelen, että lapsenlapsen ja isovanhemman lämpimän ja läheisen suhteen tunnistaa myös tästä haastattelupätkästä:

”Mitä sää haluaisit sanoa sille?”

H1: ”Halata”

”Joo”

H1: ”Mää aina hallaan”

”Ainako sää hallaat”

H1: ”Mm”

”Se onki kiva tapa”

Seuraavassa haastattelupätkässä olin kiinnostunut siitä, mistä yhdessä isovanhemman kanssa jutellaan. Vaikka lapsi ei tästä minulle halunnut kertoa, sain mielestäni arvokasta tietoa hänen ja mummon välisestä suhteesta:

”Mistä sää yleensä juttelet sun mummon kanssa?”

H2: ”No joistaki asioista”

”Mitä?”

H2: ”Joskus joistaki asioista”

”Haluaisiks kertoa jonku asian?”

H2: ”Een”

”Etkö”

H2: ”Se on niin tärkeä”

Riitta Rönkkö (2003, 87) toteaa omassa tutkimuksessaan, että lapsenlapsille merkityksellisintä suhteessa isovanhempiin ovat kokemukset ja keskusteluyhteys. Lapsenlapset arvostavat isovanhemmissaan heidän elämäkokemuksiaan. Muita arvostuksen aiheita ovat esimerkiksi aktiivisuus, iloisuus ja sisukkuus. Pienemmille lapsille suhteessa isovanhempiin merkityksellistä ovat leikki ja syli, kun taas erityisesti nuorten kohdalla arvokasta on mahdollisuus juuri keskusteluihin ja kokemusten jakamiseen. (Rönkkö 2003, 57.)

Ajattelen, että edellä olevat haastattelupätkät ovat yhdenmukaisia koskien Lea Pulkkinen (2002, 162) toteamusta tutkimuksista, joiden perusteella isovanhempien ja lastenlasten välinen tunnesuhde on usein kiinteä. Kiinteästä tunnesuhteesta voisi kertoa myös isovanhemman ja lapsenlapsen välinen hassuttelu ja kiusoittelu, mikä usein yhdistetään erityisesti isoisään. Yksi lapsista käytti tästä hassuttelusta oivaa nimitystä: *”Tän mummon pappa nii siis se halua koko ajan leikkimieltä”* (H4). Kysyessäni toiselta, millainen pappa oikein on, vastaus liittyi juuri tällaiseen käytökseen:

H5: ”Se kiusaa joskus”

”Millä lailla?”

H5: ”Että se kutittaa mua”

Edellisvuosina saatu tieteellinen näyttö isovanhempien merkityksestä lastenlasten elämään puhuu puolestaan. Saksalaistutkimuksen mukaan isovanhemman ja lapsenlapsen läheiset välit edistävät molempien hyvinvointia ja mielenterveyttä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi parempaa itsetuntoa ja pienempää riskiä sairastua masennukseen. (Arránz Becker & Steinbach 2012, 544.) Iso-Britanniassa tehdyssä tutkimuksessa tulokset ovat samansuuntaisia. Lapsenlapsilla, joiden elämään isovanhemmat osallistuivat aktiivisesti, todettiin teini-iässä vähemmän epäsosiaalista käytöstä sekä tunne-elämän ongelmia. Isovanhempien osallisuus lisäsi heidän empatiakykyään sekä vähensi ongelmia kaverisuhteissa. (Buchanan & Griggs 2009, 21.) Niin isovanhempien kuin lastenlasten merkityksen voi siis todeta olevan huomionarvoinen.

Isovanhemmillä on tärkeä merkitys myös lasten luodessa käsitystään elämänkaaresta. Kun mummo ja pappa kuvaavat lapselle menneitä aikoja, tämä oppii ymmärtämään, että elämää on ollut myös minua ennen ja tulee olemaan minun jälkeenikin. (Laru & Oulasmaa & Saloheimo 2010, 109.) Isovanhemmiltaan lapsi voi oppia toimintamalleja, joilla hän kirjoittautuu osaksi sukuun. Samalla isovanhemmat ovat suuressa roolissa myös muuta kasvua ja kehitystä ajatellen. Heidän kautta lapsi voi osaltaan olla luomassa käsitystään siitä, kuka hän on; isovanhemmat ovat siis osana rakentamassa lapsen identiteettiä. (Lassila 2013, A4.)

3.7 Parasta isovanhemmissa

Yksi haastattelurunkoni kysymyksistä kuului, mikä mummussa ja papassa on parasta. Olin kiinnostunut kuulemaan jonkin konkreettisen asian, mikä se kullekin nyt sattuisi olemaan. Vähän samantyylinen oli kysymys mukavimmasta muistosta, joka puolestaan ei toiminut ja osoittautui lapsille ehkä turhan kauaskantoiseksi kysymykseksi. Parhaiksi puoliksi haastateltava 1 kertoi mummostaan ja haastateltava 5 puolestaan papastaan ”*sen kun me leikitään*” (H5). Haastateltava 5:n mummossa parasta sen sijaan on ”*no koseki aina lukkee mulle kirjoja*”.

Haastateltava 4 totesi ykskantaan, että parasta papassa on tämä: ”*Jos me hypitään trampoliinilla nii mää saan kovat vauhit jos mää meen sen lähelle*”. Erityisesti minua hauskuutti saman neidin vastaus koskien mummoa:

”Mikä susta on parasta mummossa?”

H4: ”No kun me saadaan leipoa joka kerta pipareita”

”Ai vaikka kesälläki?”

H4: ”Joo, jaa sitte mää sain tota synttärilahjaks....”

Näiden lasten vastauksien perusteella voi allekirjoittaa sen, että suhde lapsenlapsen luodaan yhteisen ajanvieton kautta. Aikuisena isovanhempi on tässä asiassa vastuussa ja hänen roolinsa on ratkaiseva. (Lassila 2013, A4.) Syytä on tiedostaa myös isovanhempien omien lasten eli lastenlasten vanhempien osa. Tämä keskimäinen sukupolvi on eräänlaisessa yhdysmiehen roolissa, jolloin läheiset välit omiin vanhempiin ennakoivat läheisyyttä isovanhemman ja lapsenlapsen suhteessa. Kuulostaa loogiselta, ja saksalais-

tutkimuksessa korostetaankin, että lapsenlapsen ja isovanhemman välistä suhdetta ei tulisi nähdä ainoastaan yksilöllisenä ilmiönä, vaan osana perheen laajempaa vuorovaikutuspiiriä. (Arránz Becker & Steinbach 2012, 559.)

Kahden lapsen vastauksissa tuli esiin myös isovanhemmuuteen usein yhdistetty lupa pieneen ylimääräiseen herkutteluun ja isovanhemman vapauksiin. Vieras ei ole ajatus siitä, että mummolassa on aina jotain hyvää tarjolla tai kaupasta saa namun mukaansa. Tämä ilmenee mielestäni aiemmasta vastauksesta koskien piparkakkujen leipomista. Isovanhemman merkitys kasvattajana käy kuitenkin myös ilmi seuraavasta haastattelupätkästä:

”Mikä susta on parasta sun mummossa?”

H2: ”En mää tiä”

”Mikä on kaikista paras juttu?”

H2: ”Se tuo meille patukoita”

”Tuoko se aina teille patukoita?”

H2: ”Joskus tuo karkkia”

”Ai se on mukavaa mummot saattaa olla vähän sellasia että ne antaa lasten herkutella”

H2: ”Se ei kyllä anna aina jos ei oo syönyt aamupallaa”

Onkin tärkeää, että vaikka isovanhemmalle suodaan usein joitain eri vapauksia vanhempien rooliin nähden, ovat kasvatuseriaatteet kuitenkin yhtenevät ja johdonmukaiset. Tällöin lapsi pystyy paremmin erottamaan mummolan ja kodin käytännöt ilman suurempaa hämmennystä. (Lassila 2013, A5.)

3.8 Isovanhemmat perheen tukena

Isovanhempien merkitys perheen tukijoina on usein huomattava, sillä isovanhemmat voivat olla yksi perheen tärkeimmistä tukiverkostoista etenkin lasten ollessa pieniä. Omassa lapsuudessani mummuni ja pappani panos arjen sujumiseen on luonut yhteisiä rutiineja ja tuonut rutkasti hyvää mieltä. Muistoissa ovat niin uimaan opettelu isovanhempien avustuksella kuin myös keskiviikkoiset ruokailuhetket kouluvuosina, mummun lihasoppaa tai jauhelihakastiketta parempia makumuistoja tuskin koskaan syntyy. Kun

illalla uni ei tulekaan, saattaa mieleen vierähtää kaipuu niitä käsiä kohtaan, jotka niin hellästi sivelivät minut uneen mummun ja papan hoivissa vietettyinä öinä.

Yhtenä syynä isovanhempien roolin korostumiselle voidaan tunnistaa äitien osallistuminen työelämään. Päivähoitopaikoista huolimatta isovanhempien apu on monessa perheessä tärkeässä osassa vanhempien seikkaillessa työelämän tyrskyissä. (Dieckmann 2002, 9-10.) Haastattelemieni lasten puheissa voi myös sanoa erottuvan tämän isovanhempien antaman tuen. Selkeimmin se tulee ilmi vastauksissa, joissa lapset kertovat isovanhempiensa hoitavan heitä: *”Joskus mummo tulee hoitaan ku äiti ja isi mennee töihin” (H2)*. Samansuuntainen on myös tämä vastaus: *”Ja mää meen joskus niitten kans mää meen niille joskus hoitoonki. Jos mulla ei oo hoitopäiviä ja isillä on työpäivä” (H5)*.

”Että kuinka nääks sää usein sitä sun mummoa?”

H1: ”Kyllä mää näen”

”Käyks sää mummulassa kylässä?”

H1: ”Kyllä yökylässä sitte vielä jos äiti tai isi nii mennee jonnekki reissuun nii mun pittää jäähä sinne ko kettää ei oo kotona”

Sosiaali- ja terveysturvan toteuttamassa tutkimuksessa selvitetään vuorovaikutusta ja auttamiskulttuuria suurten ikäluokkien ja heidän vanhempiensa sekä lastensa välillä. Tutkimuksessa on yhtenä osa-alueena perehdytty juuri lasten kaitsemiseen. Suurista ikäluokista yli puolet on isovanhempia, ja naisista lastenhoitoapua omille lapsilleen antaa noin 80 %, miehistä 70 %. Kiintoisaa on kuulla näiden isovanhempien oma näkökanta siihen, miksi lastenhoitoapua annetaan. Useimmiten syynä on yksinkertaisesti se, että halutaan viettää aikaa omien lastenlasten kanssa. Muita syitä avun antamiseen ovat vanhempien iltamenot ja harrastukset sekä työkiireet ja työmatkat. (Haavio-Mannila & Majamaa & Tanskanen & Hämäläinen & Karisto & Rotkirch & Roos 2009, 56-58.)

Isovanhempien antaman avun voi edellä mainittujen tulosten perusteella todeta olevan merkittävä. Konkreettisen avun antamisen lisäksi suuri arvo on myös henkisellä puolella, kuten Terttu Arajärvi (1995, 61) teoksessaan kirjoittaa. Se, että isovanhemmat ovat olemassa ja perheen tukena, on osaltaan luomassa turvallisuuden tunnetta ja henkistä hyvää oloa. Tietää, että on joku, jonka puoleen kääntyä, ja jonka kanssa jakaa iloja ja suruja. (Arajärvi 1995, 61.) Vanhemmalta sukupolvelta voidaan pyytää neuvoja ja roh-

kaisua oman vanhemmuuden kanssa pätkäillä, ja isovanhempien elämäkokemus voi vahvistaa niin lapsenlapsen kuin vanhemmankin luottamusta siihen, että kyllä elämä kantaa (Kalliomaa 2008, 45).

Nykyaikana tämä isovanhempien merkitys korostuu osassa perheistä entisestään. Perhesuhteisiin ovat tuoneet muutoksia lisääntyneet erot ja samalla kasvanut uusperheiden ja yksinhuoltajien määrä. (Reiman-Salminen 2008, 48.) Myös työttömyys on läsnä yhä useammassa perheessä, ja juuri kriisien keskellä isovanhempien asema on ratkaiseva (Fågel & Rotkirch 2010, 43). Mummo ja pappa voivat olla perheen elämässä se osaluokka, joka muutosten keskellä on pysyvää, oma kiinnikekohta. Lapsen perusturvallisuuden kehittymisen kannalta tällä jatkuvuuden tunteella on erityinen merkitys (Ijäs 2004, 79).

Aina välit omien isovanhempien kanssa eivät ole niin auvoiset, kuin ne tässä aineistoni pohjalta näyttävät. Nyky-yhteiskunnassa tämäkään ei kuitenkaan ole viimeinen niitti tai este sille, etteivät lapset voisi luoda suhteita vanhempiin ikäpolviin. Katja Rippstein (2008) käyttää nimitystä yhteisöllinen isovanhemmuus niistä vuorovaikutussuhteista, joissa sukupolvien välisestä suhteesta puuttuu biologinen side. Samasta on kyse puhuttaessa sosiaalisesta isovanhemmudesta. Mummona ja pappana olo ei rajoitu biologisiin lapsenlapsiin, vaan isovanhempina ollaan varavaarin tai –mummin roolissa esimerkiksi naapurin naperoille (Laru ym. 2010, 111). Kyse on vapaaehtoisesta toiminnasta, jossa omaa aikaa ja läsnäoloa halutaan antaa lapsille (Rippstein 2008).

Tällaisen sosiaalisen, yhteisöllisen isovanhemmouden toteuttamiselle luovat sijat esimerkiksi järjestöt. Vapaaehtoisen mummi- ja vaaritoiminnan kautta voi alkaa vaikkapa kummimummoksi tai kouluvaariksi, tai käydä esimerkiksi kirjastossa lapsille satuja lukemassa. Näin sosiaalinen isovanhemmuus on osaltaan tukemassa vanhemmuutta ja lasten tervettä kasvua. Se on yhteisöllinen voimavara, joka luo pohjaa myös avoimelle sukupolvien väliselle kasvatusvastuulle. (Kalliomaa 2008, 45-46.) Katja Rippstein (2008) kirjoittaa artikkelissaan sukupolvisuhteiden merkityksestä. Yhteisöllinen isovanhemmuus kasvattaa niin lapsen, perheen, kuin itse vapaaehtoisen isovanhemmankin sosiaalista pääomaa. Ihmisten arjessa yksittäisten kokemusten merkitys on huomionarvoinen. Sukupolvien välinen toiminta paitsi lujittaa omaa yhteisöä, se vaikuttaa lapsuuden kokemiseen ja tekee vanhenemisesta mielekkäämpää. (Rippstein 2008.)

4 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Mitä tarkoittaa isovanhemmuus? Konkreettisesti ja yksinkertaistettuna isovanhemmat ovat lapsen vanhempien vanhemmat. Isovanhemmuus ilmiönä ja sen merkitys sen sijaan ovat jotain, mitä ei mielestäni yhdessä lauseessa voi yksiselitteisesti ulos putkauttaa. Se on jotain henkilökohtaista, yleismaailmallista mutta silti yksityistä, ajassa muuttuvaa ja osin ristiriitaistakin. Tähän yksityiseen mutta yleiseen kokemukseen halusin opinnäytetyössäni lähteä tutustumaan.

Yksi tunnetuimpia isovanhemmuutta käsitteleviä vitsejä koskee isovanhemmuuden kah-ta suurinta iloa: iloa siitä, kun lapsenlapsi tulee luokse sekä siitä, kun hän lähtee kotiinsa (Arajärvi 1995, 60). Tähän kytkeytyykin ehkä yksi isovanhemmuuden vahvuuksista, kun lapset ovat omien lasten, suhteella on mahdollisuudet läheisyyteen, mutta se ei olet-tavasti ole ympärivuorokautinen. Tämä tuo kanssakäymiseen oman rentoutensa ja välittömyytensä.

Tutkimuskysymyksistäni ensimmäinen käsittelee lasten kokemusta arjessa toteutuvasta isovanhemmuudesta. Rentous ja yhteinen mukava ajanvietto ovat mielestäni pääosassa haastattelemieni lasten vastauksissa. Isovanhempien kanssa puuhailtaan monenlaista, vaikka toisaalta he saattavat olla ”liian isoja” leikkimään. Kiinnekohta voisikin olla läs-näolossa ja ajan antamisessa. Leipominen on yksi niistä perinteen välittämiseen liitty-vistä taidoista, jonka perusta opetellaan usein juuri mummulassa. Toisaalta trampoliini-kaan ei ole välttämättä isovanhemmille vieras vempain.

Toisena tutkimuskysymyksenäni tartuin isovanhempien merkitykseen lapsenlapsille. Isovanhemmiltaan lapsi saa lämpöä ja läheisyyttä. Mummu ja pappa kuuntelevat ja ovat läsnä, ja lapsi palkitsee tämän läsnäolon avautumalla omista tärkeistä asioistaan. Kuinka arvokasta onkaan, että lähellä on tällaisia ihmisiä. Lasten puheista löytyi myös se tuki, jonka isovanhemmat osoittavat koko perheelle. Vanhempien reissatessa tai työelämän viedessä oman osansa, ovat isovanhemmat usein se perusta, jonka puoleen kääntyä. Tämä tuo paitsi konkreettista, myös henkistä turvaa. Vaikka sitä ei lasten vastauksista niin selkeästi olisikaan luettavissa, on asia sellainen, joka on mielestäni erityisen tärkeä tunnistaa ja tunnustaa.

Tutkimusjoukkoni oli verraten pieni, viisi lasta, mikä asettaa johtopäätösten tekemiselle omat rajansa. Tosin vaikka kyseessä olisi laajempikin tutkimusaineisto, täytyy tutkielmia ja opinnäytetöitä tehdessä muistaa yksilöllisyys ja tilanteiden ainutlaatuisuus. Tämä on yksi eettisistä haasteista. Oman tutkimusaineistoni valossa voin kuitenkin todeta isovanhemmuuden olevan positiivinen asia lasten elämässä. Isovanhemmat ovat lasten puheissa mukavia ja tärkeitä. He osallistuvat lasten elämään ja antavat aikaansa. Opinnäytetyöni voisi sanoa antavan kuvan ideaalista isovanhemmuudesta. On ilmiselvää, että elämä ylipäätään ei ole pelkkää ilotulitusta, eikä sellaista ole varmasti aina isovanhemmuuskaan. Mielestäni on kuitenkin huomionarvoista ja merkityksellistä, että haastattelemani lapset kuvaavat ja kertovat isovanhemmistaan juuri näin aurinkoisessa valossa.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen mutta haastava prosessi. Aiheen valittuani asiat ovat sujuneet osin varsin sutjakkaasti, osin aikaa vaatien. Viime vuoden syksyllä alkoi niin tietoinen kuin alitajuinenkin pohdinta aiheesta. Uskalsin luottaa siihen, että löydän kyllä sen teeman, joka vie minut mukanaan, ja niin voi sanoa käyneenkin. Lisämotivaatiota ja uudenlaista kiinnostusta aiheeseen olen saanut myös oman elämäntilanteeni myötä, kun kevään aikana saimme tietää tulevasta perheenlisäyksestä.

Syksyn kuluessa opinnäytetyöni aihe muotoutui ja selkiytyi ohjaavien opettajieni avustuksella ja tutkimussuunnitelmaa rustaten. Ohjaava ajatukseni oli tutkimusosion toteuttaminen harjoitteluni puitteissa, mikä asetti omat aikataululliset vaatimuksensa. Omaa työskentelyäni mielestäni selkeytti, kun toiminnan toteuttaminen täytyi sovittaa raameihin. Vaikka harjoittelussa itsessäänkin oli tekemistä ja haastetta, en voinut jättää myöskään opinnäytetyötä taustalle, vaan myös siihen täytyi keskittää osa voimavaroista. Mielestäni näiden kahden yhteensovittaminen onnistui kaiken kaikkiaan hyvin.

Kevään aikana pienten kommellusten myötä sain teemahaastattelut tehdyiksi. Aikaa kului niiden litterointiin, samoin teoria-aineiston kahlaamiseen. Loppukeväästä pääsin kunnolla kirjoitustyön makuun. Vaikka pidän kirjoittamisesta, se on minulle myös vaativaa. Olen kovin hidas kirjoittaja, ja on selvää, ettei tekstiä pysty pakottamaan. Välillä motivaatiota on saanut myös etsiä kissojen ja koirien kanssa, jotta pepun on saanut liimatuksi penkkiin. Aloittamisen vaikeus, josta myös tutkimuskirjallisuudessa kirjoitetaan, on välillä tuntunut suorastaan raadolliselta.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut todellinen oppimisprosessi. Olen saanut monipuolista tietoa isovanhemmuudesta, ja päässyt tarkastelemaan aihetta eri kanteilta. On ollut mielenkiintoista päästä sisälle sitä käsittelevään tutkimukseen ja samoin isovanhemmuuden rooliin tämän päivän yhteiskunnassa. Tulevana varhaiskasvatuksen ammattilaisena koken, että tästä on etua myös työssäni. Perheen tukiverkostojen tunteminen ja myös sosiaalisen isovanhemmuuden aspekti ovat varmasti hyödynnettävissä työelämässä. Erityisen mielenkiintoista on ollut tietysti saada lasten näkemys aiheesta. Samalla olen oppinut niin haastattelun teosta kuin siihen liittyvästä etiikasta. Tutkimusetiikka onkin yksi paljon pohdintaa ja pään sisäistä liikettä aiheuttaneista teemoista.

Teemahaastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi jo siinä vaiheessa, kun tiesin työni kohdistuvan lasten näkökulmaan. Se osoittautui myös käytännössä oikeaksi valinnaksi, sillä haastattelu kaipasi selkeän linjan, kun se samaan aikaan tarvitsi myös löysiä rajoja ja lapsen tahdissa kulkemista. Triangulaatio eli tutkimusmenetelmien yhteiskäyttö mahdollisti rauhallisen johdattelun aiheeseen vähitellen syventyen. Luulen, että tämä helpotti lasten keskittymistä sekä rikasti itse aihetta. Kaikki ei tapahtunut kerralla yhdessä hötäkässä, jolloin lapsilla oli aikaa prosessoida teemaa myös omassa mielessään. Oman oppimiseni kannalta sain näin kokemusta ja tietoutta eri menetelmistä. Analyysivaiheessa teemoittelu puolestaan oli luonnollinen valinta teemahaastattelusta johtuen.

Yksi haasteista on ollut aiheen rajaaminen. Isovanhemmuus teemana pitää sisällään paljon, ja nimenomaan paljon mielenkiintoista ja ajatuksia herättävää. Tarttumapintaa siis riittäisi. Alun perin oma tarkoitukseni oli lasten lisäksi haastatella vielä paria isovanhempaa. Työtä tehdessäni huomasin kuitenkin, että työstettävää materiaalia riittää kosolti pelkästään lastenkin haastatteluissa. Joku raja oli vedettävä jo aikatauluakin ajatellen. Erityisesti olisi ollut kiinnostavaa kuulla haastattelemieni lasten omien isovanhempien kommentteja mummona ja pappana olosta. Tähän olisi ollut alkujaan myös mahdollisuus, mutta muuttuvat olosuhteet löivätkin yllättäen kapuloita rattaisiin.

Mikäli tutkittaisiin isovanhempien näkökulmaa, kiinnostavaa olisi kuulla isovanhemmuteen liittyvistä ristiriitaisuuksista. Mitä isovanhemmat pitävät oikeuksinaan ja velvollisuuksinaan? Miten oma aika kytkeytyy isovanhemmuden kanssa? Yksi varsin kiehtova osa-alue olisi selvittää ylisukupolvisuutta; isovanhempien kokemusta paitsi omasta roolistaan isovanhempiana, myös heidän omaa kokemustaan lapsenlapsena olemisesta. Kahden aikakauden kohtaaminen ja se, miten edesmenneet isovanhemmat ovat

vaikuttaneet omaan rooliin, olisivat kiintoisia pohdinnan paikkoja. Ajankohtaisia aiheita perehtyä olisivat myös yhteisöllinen, sosiaalinen isovanhemmuus sekä monikulttuurisuuden suhde isovanhemmuuteen.

Vaikka välillä opinnäytetyö on ehkä tuntunut piikiltä pepussa, ovat kirjoittaminen ja koko prosessi olleet myös varsin innostavaa ja kiehtovaa puuhaa. Analyysin kirjoittaminen on ollut minulle uusi ja ennalta tuntematon alue, joka on vaatinut myös hampaiden kiristelyä. Leikkaa ja liimaa –työkalu, samoin kuin delete-näppäinkin ovat tulleet tutuiksi. Työssäni halusin yhdistää analyysin ja teorian. Omassa päässäni se tuntui selkeimmältä vaihtoehdolta, ja mielestäni sain sen myös toimimaan käytännössä. Yhteyden löytämiseksi näiden kahden välille olen saanut pyöritellä artikkeleita ja haastattelupätkää jos toistakin. Mietintää on riittänyt esimerkiksi siinä, kuinka saada haastatteluista poimittua ne keskeiset seikat. Mikä on olennaista, millä taas ei ole tässä yhteydessä merkitystä? Eettistä pohdintaa on syntynyt myös sen suhteen, mitä tulkintoja voin haastattelu- jen pohjalta tehdä. Entä se seikka, mitä voi jättää huomiotta. Tarkoituksena kun ei ole kulkea laput silmillä ja tarrata vain omalta kantilta kiinnostaviin tai itsestä helpolta tuntuviin asioihin. Jotta tällaisista synneistä pääsisi vähemmälle, olen kahlannut haastatteluja useaan otteeseen, ja samoin olen selannut myös teoria-aineistoa.

Kokonaisuutena kuvaisin opinnäytetyön tekemistä innostavaksi ja palkitsevaksi prosessiksi, joka vaatii paneutumista. Työn tekeminen on antanut paljon. Välistä se on hetken ollut ahdistava mytty rinnan alla, mutta suurimman osan ajasta olen saanut siitä paljon iloa ja uskoa omiin kykyihini. Syynä siihen, että opinnäytetyön tekeminen on ollut minulle myös nautinnollista, pidän sitä, että minulla on todella ollut siihen aikaa. Kirjoittajana homma toimii minulla muutaman tunnin, sen jälkeen ajatus tahtoo mennä sylttyyn. Onneni on ollut se, että olenkin pystynyt opinnäytetyötä rustaamaan tässä itselleni otollisimmassa tyylissä ja aikataulussa. Isovanhemmuus on minulle aiheena rakas, ja tämä on pitänyt kiinnostusta yllä myös niinä haasteliaimpina hetkinä.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne & Säävälä, Minna 2010. Isovanhemmuus liikkuvuuden maailmassa. Teoksessa Fågel, Stina & Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy. Sivut 138-155.
- Arajärvi, Terttu 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY.
- Arránz Becker, Oliver & Steinbach, Anja 2012. Relations between Grandparents and Grandchildren in the Context of the Family System. *Comparative Population Studies* 37 (3-4), 543-567.
<http://www.comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/98/107>.
- Buchanan, Ann & Griggs, Julia (toim.) 2009. ”My second mum and dad” The involvement of grandparents in the lives of teenage grandchildren. Department for Social Policy and Social Work. Oxford: Grandparents plus.
<http://www.dhacommunications.co.uk/resource-centre/other-materials/my-second-mum-and-dad.pdf>.
- Dieckmann, Maijaliisa 2002. Ikiomat isovanhemmat: kokemus, viisaus, elämäntaito. Klaukkala: Recallmed Oy.
- Eskola, Jari 2007. 6-8? (Teema)haastattelututkimuksen toteuttamisesta. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.). Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi. Sivut 32-46.
- Fågel, Stina & Rotkirch, Anna 2010. Mitä lastenlasten kanssa tehdään? Teoksessa Fågel, Stina & Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy. Sivut 80-97.
- Haavio-Mannila, Elina & Majamaa, Karoliina & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Karisto, Antti & Rotkirch, Anna & Roos, JP 2009. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Hartikainen, Marjut 2013. 2000-luvun mummot ja papat. ”On arvokasta olla isovanhempi, silloin tuntuu, että on kaikkee.” Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41530/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201305221745.pdf?sequence=1>.
- Helenius, Liisa 2008. Mummi, tuutko meidän kaa ulos leikkimään? Lastenkulttuurijulkaisu Tyyris Tyllerö 2008 (3), 25-33.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Ijäs, Kirsti 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Jylhä, Maria 2003. Mummot globaalissa maailmassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (3), 317-318. Hakupäivä 2.7.2013.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101633/033jylha.pdf?sequence=1>.
- Kalliomaa, Milla 2008. Muuttuvat mummolat. Lastenkulttuurijulkaisu Tyyris Tyllerö 2008 (3), 42-46.
- Kyrönlampi-Kylmänen, Taina & Määttä, Kaarina 2011. Using children as research subjects: How to interview a child aged 5 to 7 years. *Educational Research and Reviews* 6 (1), 87-93. Hakupäivä 4.2.2013
<http://www.academicjournals.org/err/PDF/Pdf%202011/Jan/Taina%20and%20M%C3%A4tt%C3%A4.pdf>.

- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.
- Laru, Suvi & Oulasmaa, Minna & Saloheimo, Anja 2010. Isovanhemmuuden eri muodot ja haasteet. Teoksessa Fågel, Stina & Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.). Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy. Sivut 105-115.
- Lassila, Linnea 2013. Lapsissa on isovanhempien ikuisuus. Pohjolan Sanomat 13.7.2013, A4-A5.
- Nieminen, Liisa 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.). Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. Sivut 25-42.
- Pajanen, Hannele 2006. Kasvu ja kehitys 6-7 v. Hakupäivä 6.10.2013
<http://www.nettineuvo.fi/index.asp?language=1>.
- Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Reiman-Salminen, Kaija 2008. Sukupolvien ketju kannattelee. Lastenkulttuurijulkaisu Tyyris Tyllerö 2008 (3), 47-57.
- Rippstein, Katja 2008. Yhteisöllinen isovanhemmuus. Hakupäivä 9.10.2013
http://www.valli.fi/isovanhempienpaiva/artikkelit_katja_rippstein.htm.
- Rotkirch, Anna & Fågel, Stina 2010. Sukupolvien välistä köydenvetoa. Teoksessa Fågel, Stina & Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.). Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy. Sivut 33-51.
- Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo & Fågel, Stina 2010. Isovanhemmuuden merkitys korostuu. Teoksessa Fågel, Stina & Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo (toim.). Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy. Sivut 5-9.
- Ruoppila, Isto 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, Isto & Hujala, Eeva & Karila, Kirsti & Kinos, Jarmo & Niiranen, Pirkko & Ojala, Mikko (toim.). Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena. Sivut 26-51.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Rönkkö, Riitta 2003. Isovanhempien merkitys lapsenlapsille kolmessa eri ikäryhmässä. Pro gradu –tutkielma. Kuopion yliopisto, Kuopio.
- Strandell, Harriet 2010. Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.). Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. Sivut 92-117.
- Taipale, Vappu 2009. Isovanhemmat ovat voimavara. Vanhustenhuollon Uudet Tuulet 2009 (6). Hakupäivä 2.7.2013.
http://www.valli.fi/isovanhempienpaiva/artikkelit_vappu_taipale.htm.
- Taipale, Vappu 2002. Isoäitikirja. Helsinki: WSOY.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki. Hakupäivä 7.5.2013.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>.

LIITTEET

- Liite 1. Kirjallinen tiedote huoltajille
- Liite 2. Haastattelurunko lapsia haastatellessa
- Liite 3. Tiedote osallistuneiden lasten huoltajille

Liite 1 1(2)

Hei esikoululaisten vanhemmat!

Opiskelen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa sosiaalialan koulutusohjelmassa sosionomiksi, suuntauksena varhaiskasvatus. Olen kolmannen vuoden opiskelija, ja nyt yhdeksän viikon harjoittelussa Naavanuttujen esiopetusryhmässä, ajalla 7.1–17.3.2013.

Osana opintojani olen tekemässä opinnäytetyötä koskien lasten ajatuksia isovanhemmista ja heidän kanssaan viettämästään ajasta.

Pyytäisinkin nyt lupaa, että lapsenne saa osallistua opinnäytetyöhöni.

Tutkimusosan toteutan esiopetusryhmässä harjoitteluni aikana, helmi-maaliskuussa. Tarkoitukseni on johdatella lapset teemaan isovanhemmista käsittelevän kirjan avulla, jonka pohjalta lapset saavat piirtää kuvan aiheena ”Minä ja isovanhempani”. Myöhemmin haastattelen ja jututan osaa lapsista (n. 7) yksitellen, jolloin he saavat omin sanoin kertoa kuvastaan. Valmistelen lisäksi etukäteen muutamia kysymyksiä lapsille. Tarkoitukseni on äänittää nämä keskustelut myöhempää analysointia varten, mutta tässä huomioin myös lapsen oman kannan. Mahdollista on myös keskustelun ylös kirjaaminen.

Tutkimusmateriaalia käsittelen luottamuksellisesti eikä opinnäytetyössäni tule ilmi lasten henkilöllisyys. Tutkimusmateriaalin hävitän sen käsittelyn jälkeen.

Tutkimusluvan olen saanut Kemin päivähoidon johtajalta sekä Koivuharjun Toivolan päiväkodin johtajalta.

Lapseni _____ saa osallistua opinnäytetyöhön _____ ei saa osallistua _____

Allekirjoitus _____

Allekirjoitus _____

Ystävällisesti pyydän palauttamaan lomakkeen 14.2.2013 mennessä.

Valmis opinnäytetyö on luettavissa Theseus-tietokannasta, mistä tulen myöhemmin ilmoittamaan.

Kemissä 21.1.2013

Liite 1 2(2)

Tiina Sainio

0407634289, tiina.sainio@edu.tokem.fi

Liite 2

Haastattelurunko lapsia haastatellessa

- Missä isovanhemmat asuvat
- Tapaaminen, kuinka usein, soitteleeko
- Internet
- Mitä teette yhdessä
- Leikit
- Yökyläily
- Millaisia isovanhemmat ovat
- Mistä kerrot isovanhemmille
- Mikä on parasta mummussa / papassa
- Mitä sanoisit heille nyt
- Mukavin muisto

Liite 3

Hei!

Haastattelin lastanne opinnäytetyöhöni isovanhemmuudesta.

Opinnäytetyöni olisi määrä valmistua ensi syksynä, jolloin se on luettavissa internetissä Theseus-tietokannasta. Mikäli olet kiinnostunut tutustumaan valmiiseen opinnäytetyöhön, laittaisitko minulle sähköpostia osoitteeseen tiina.sainio@edu.tokem.fi

Kerään halukkaiden sähköpostit talteen, jolloin voin linkata teille valmiin opinnäytetyön luettavaksi.

Valitettavasti harjoitteluni Naavanutuilla hieman keskeytyi terveydellisistä syistä, mutta toivottavasti yhteydenpito tällä tavalla ei aiheuta liikaa vaivaa.

Kiitos vielä yhteistyöstä! :)

terv. Tiina Sainio